

Izveštaj o stanju ljudskih prava na Kosovu u 2020.

Izvršni pregled

Kosovo je parlamentarna demokratija. Ustav i zakoni predviđaju izabrani jednodomni parlament (Skupštinu), koji kada za to dođe vreme bira predsednika čiji predlog kandidata za premijera mora dobiti podršku u Skupštini. Parlamentarni izbori su poslednji put održani u oktobru 2019. godine u procesu koji se generalno smatrao slobodnim i pravičnim, iako su posmatrači izbora iz Evropske unije primetili da su zloupotreba javnih resursa i nedostatak transparentnosti finansiranja kampanje doveli do neravnopravnih uslova u celoj zemlji. Skupština je konstituisana u decembru 2019. godine, a Albin Kurti je potvrđen za premijera u februaru. Nakon izglasavanja nepoverenja smenjenoj Kurtijevoj vladi u martu, Avdulah Hoti je postao premijer 3. juna u ponovno konstituisanoj vladi.

Bezbednosne snage uključuju Policiju Kosova koja odgovara Ministarstvu unutrašnjih poslova i Kosovske bezbednosne snage koje odgovaraju Ministarstvu odbrane. Vlada je nastavila sa procesom postepenog prelaska Kosovskih bezbednosnih snaga u teritorijalne snage odbrane u skladu sa desetogodišnjim planom koji je počeo 2019. godine. Granična policija, kao podgrupa Policije Kosova je odgovorna za bezbednost na granicama. Policija održava unutrašnju bezbednost uz pomoć Misije vladavine prava Evropske unije u zemlji kao druge interventne instance u slučaju nemira. NATO predvođene snage na Kosovu (KFOR) kao međunarodne mirovne snage treća su interventna instanca. NATO kosovske snage su zadužene da pružaju bezbedno i sigurno okruženje i da garantuju slobodu kretanja svih građana. Zaključno sa avgustom, misija NATO kosovskih snaga imala je otprilike 3400 vojnika iz 27 zemalja. Civilne vlasti su održavale efikasnu kontrolu bezbednosnih snaga. Pripadnici bezbednosnih snaga izvršili su neke zloupotrebe, uključujući navodnu upotrebu prekomerne sile i maltretiranje zatvorenika od strane policije.

Značajna pitanja vezana za ljudska prava uključivala su: nepropisna ograničenja na štampu, koja su uključivala nasilje ili pretnje nasiljem upućene novinarima,

korupciju i nekažnjivost u vladi, napade na pripadnike etničkih manjina ili drugih marginalizovanih zajednica.

Vlada je preduzela korake da identifikuje, istraži, krivično goni i kazni zvaničnike koji su počinili zloupotrebe ljudskih prava, ali joj je ponekad nedostajala doslednost. Mnogi u vladi, opoziciji, civilnom društvu i medijima prijavili su slučajeve viših zvaničnika uključenih u korupciju koji prolaze nekažnjeno. Vlada je ponekad suspendovala ili uklanjala sa funkcije prestupnike, a sektor pravosuđa je ponekad preduzimao korake da procesuiru i kazni one zvaničnike koji su počinili zloupotrebe, prestupe i krivična dela. Međutim, mnogi korumpirani zvaničnici su i dalje bili na funkcijama u javnom sektoru.

Deo 1. Poštovanje ljudskog integriteta uključujući zabranu od:

a. Samovoljnog oduzimanja života i ostalih nezakonitih i politički motivisanih ubistava

Nije bilo izveštaja da su vlada ili njeni službenici počinili samovoljna ili nezakonita ubijanja. Policijski inspektorat je odgovoran za istragu navoda o proizvoljnim ili nezakonitim ubistvima od strane vlade ili njenih agenata, a Državno tužilaštvo odgovorno je za procesuiranje takvih slučajeva. Njegov trenutno obnovljeni mandat produžava se do juna 2021.

Misija vladavine prava Evropske unije (EULEX) prati odabrane krivične i građanske predmete i suđenja u sudskom sistemu, savetuje Kazneno-popravnu službu Kosova i pruža logističku podršku Specijalizovanim većima u Hagu. Imala je neke izvršne odgovornosti u zaštiti svedoka i služila je kao druga interventna instanca kao podrška policiji.

Zaključno sa septembrom, Specijalni tužilac Republike Kosovo (STRK) imao je 101 slučaj ratnih zločina pod formalnom istragom. Tokom godine, STRK je doneo jedno rešenje za pokretanje istrage.

Dva slučaja pod istragom STRK, na koje se upućuje kao na „Drenica“ slučajeve ratnih zločina, uključivala su 15 bivših pripadnika Oslobodilačke vojske Kosova (OVK) osumnjičenih za ratne zločine protiv civila. Optužbe su uključivale mučenje, maltretiranje zarobljenika i ubistvo, koja su sva navodno počinjena u pritvorskom centru OVK u selu Likovac u regionu Drenica 1998. godine. Predmeti su u početku rezultirali sa 11 osuđujućih presuda u 2015. godini. Šestorica od suđenih izbeglo je izdržavanje zatvora do jula 2019. godine, kada im je sud odredio zatvor. Još jedan slučaj ratnih zločina poznat kao slučaj „Drenica I“ poslat je na ponovno suđenje 2017. godine, ali prvo ročište u decembru 2019. godine nije održano, jer vlada nije izvela svog zaštićenog svedoka. Ročište je zakazano za decembar 2020. godine, punih godinu dana nakon otkazivanja prvog ročišta, a do kraja godine nije bilo održano.

Osnovni sud u Prizrenu je u junu osudio Darka Tasića, raseljenog Srbina na 22 godine zatvora zbog ratnih zločina počinjenih nad etničkim Albancima 1999. godine u selu Mala Kruša u opštini Prizren. Takođe je bio optužen za učešće u oduzimanju, pljački, skrnavljenju ljudskih ostataka i nezakonitom i namernom uništavanju imovine. Prema izveštajima medija, grupa mladih iz zajednice kosovskih Albanaca pokušala je da uđe u policijsku stanicu iza suda tokom njegovog izricanja presude, nakon čega se sukobila sa policijom nakon što je gomila napala vozilo koje je prevozilo Tasića. NVO Fond za humanitarno pravo izvestio je da je presuda premašila zakonske maksimume. U decembru je žalbeni sud smanjio njegovu kaznu na 11 godina, u okviru zakonskog maksimuma.

U junu su mediji izvestili da je Vrhovni sud presudio da su presude kojima je Milorad Zajić oslobođen optužbi za učešće u ubistvima i proterivanjima etničkih Albanaca tokom rata 1998. godine bile netačne, ali Vrhovni sud nije mogao da naredi ponovno suđenje, jer ne može da preinači konačnu odluku na štetu okrivljenog. Osnovni sud u Peći oslobodio je Zajića marta 2019. godine za ubistvo dve osobe i proterivanje etničkih Albanaca iz jednog sela tokom rata na Kosovu 1998. godine kao člana oružane grupe. U oktobru 2019. godine, žalbeni sud potvrdio je oslobađajuću presudu. Sudija apelacionog suda je kao razlog za Zajićevu oslobađajuću presudu naveo "kontradiktorne" iskaze svedoka.

Specijalizovana veća Kosova (SVK) smeštena u Hagu i Specijalno tužilaštvo Kosova (STK) su kosovske institucije ustanovljene po kosovskom zakonu i u njima rade međunarodne sudije, tužioci i službenici. STK i SVK nastavili su da istražuju zločine počinjene tokom i nakon sukoba 1999. godine. STK i njegov prethodnik, Specijalna istražna operativna grupa Evropske unije su oformljeni nakon objavljivanja Izveštaja Saveta Evrope 2011. pod nazivom *Nečovečno postupanje prema ljudima i ilegalna trgovina ljudskim organima na Kosovu*, o navodnim zločinima koje su počinili pojedini lideri Oslobođilačke vojske Kosova. STK je obavio razgovor sa nekoliko ključnih ličnosti iz dotičnog perioda, uključujući tadašnjeg predsednika Hašima Tačija. U junu je STK objavio da je podneo optužnice SVK protiv Tačija i predsednika skupštine Kadrije Veseljija. U novembru je SVK potvrdio optužnicu koju je STK podigao optužujući Tačija, Veseljija i druge za zločine protiv čovečnosti i ratne zločine.

Vodeći političari i lideri civilnog društva, posebno organizacije veterana javno su osudili STK i SVK i radili na podrivanju javne podrške za rad STK i SVK. Ti naponi su uključivali javne proteste, peticiju za ukidanje suda i zakonodavnu inicijativu koju je predložio bivši predsednik Tači koje su mogle da podriju mandat SVK.

b. Nestanka ljudi

Nije bilo nikakvih izveštaja o nestancima ljudi od strane ili u ime vladinih organa vlasti.

Vladina komisija za nestala lica je zaključno sa septembrom vodila kao nestale 1640 lica koja su nestala tokom sukoba 1998-99. i političkog nasilja koje je usledilo. Prema zakonu, vladina baza podataka o nestalim licima ne uključuje etničko poreklo nestalih lica, osim ako njihova porodica to ne prijavi dobrovoljno. Komisija je sugerisala da su otprilike 70 odsto etnički Albanci, a 30 odsto Srbi, Romi, Aškalije, balkanski Egipćani, Bošnjaci, Goranci, Crnogorci i ostali.

Komisija je tokom godine rešila tri slučaja nestalih lica koja se odnose na albansku zajednicu i ostatke tri osobe predala njihovim porodicama. U novembru su satelitske slike dostupne Međunarodnom komitetu Crvenog krsta otkrile ljudske ostatke u

rudniku Kiževak u Srbiji. Forenzički timovi sa Kosova, Srbije i međunarodne zajednice započeli su ekshumacije.

c. Mučenja i drugih vidova okrutnog, nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja

Ustav i zakoni zabranjuju takvu praksu, ali zakoni se nedosledno sprovode i postojale su stalne tvrdnje nekih pritvorenika da ih policija maltretira, a u manjoj meri i službenici kazneno-popravne službe.

Institucija ombudsmana je zaključno sa oktobrom primila 21 prijavljenih žalbi, od kojih je sedam zadovoljilo kriterijume prihvatljivosti za maltretiranje zatvorenika: šest žalbi protiv policije i jednu protiv kazneno-popravne službe. Policijski inspektorat je istražio tri slučaja, dok je Institucija ombudsmana preispitala preostale slučajeve. Institucija ombudsmana je izvestila da je pandemija kovida-19 ograničila njenu sposobnost da isprati dalje slučajeve.

Nacionalni preventivni mehanizam za sprečavanje mučenja (NPMM), koji deluje u okviru Institucije ombudsmana, privremeno je obustavio posete zatvorima, pritvorskim centrima, psihijatrijskim ustanovama i policijskim stanicama u martu zbog mera ublažavanja kovida-19. Pandemija je takođe ometala kontakte pritvorenika sa NPMM preko advokata, članovima porodice i međunarodnim organizacijama. Da bi osigurao zaštitu pritvorenika, NPMM je uspostavio četiri telefonske sos linije koje su pružale danonoćni pristup službenicima NPMM-a i koristio je sigurne sandučice za pismene žalbe u pritvorskim centrima. Samo osoblje Institucije ombudsmana imalo je pristup ovim telefonskim pozivima i pismenim žalbama. Pre nego što je obustavio posete lokacijama, NPMM je obavio 40 poseta policijskim stanicama, zatvorskim objektima, psihijatrijskim ustanovama, domovima socijalne zaštite i ustanovama koje su se koristile za karantin. Tokom poseta, NPMM nije primio nikakve navode od osoba u policijskom pritvoru o mučenju ili maltretiranju. NPMM je podneo izveštaje o svojim nalazima, započeo istrage i objavio naredne izveštaje o poštovanju istih od strane vlade.

Kosovski centar za rehabilitaciju žrtava torture (KRCT) koji je vodeća nevladina organizacija u zemlji o pitanjima mučenja, obavila je osam poseta pritvorskim centrima i izjavio je da tokom godine nije primio verodostojne prijave o mučenju, iako je prijavio da je maltretiranje zatvorenika i dalje bio problem.

Policijski inspektorat je u junu istražio žalbu koju je podnelo uhapšeno lice u kojoj se navodi da ga je policija udarila u glavu zbog čega je krvario. Prema žalbi, incident se dogodio nakon njegovog hapšenja i prebacivanja u policijsku stanicu u Prištini. Nakon istrage, policija je suspendovala policijskog službenika, pritvorila ga, a PIK je podneo krivičnu prijavu zbog nedoličnog ponašanja.

Policijski inspektorat je u julu suspendovao dva policijska službenika iz policijske stanice u Peći nakon žalbi na maltretiranje 16-godišnjeg dečaka. Maloletnik je pobjegao od policije i kada ga je policija uhvatila, na osnovu žalbe, policija ga je zlostavljala koristeći biber-sprej, udarajući ga nogama u rebra, udarajući ga u glavu i lice, stavljajući mu lisice i vređajući ga u policijskom vozilu.

Vlada je ponekad istraživala zloupotrebu i korupciju, iako mehanizmi za to nisu uvek bili podjednako efikasni ili su bili podložni političkom uplitanju. Bezbednosne snage nisu osigurale poštovanje sudskih naredbi kada ih lokalni zvaničnici nisu sprovodili. Iako su neki policijski službenici tokom godine bili uhapšeni po tačkama optužbi za korupciju, nekažnjivost je i dalje bila problem.

Policijski inspektorat je odgovoran za preispitivanje žalbi građana na postupanje policije. PIK je zaključno sa avgustom istražio 360 policijskih službenika u vezi sa 935 žalbi građana na postupanje policije. Inspektorat je u 545 ovih žalbi utvrdio disciplinske prekršaje i prosledio ih Policijskoj jedinici za profesionalne standarde. Inspektorat je tokom godine istražio 23 krivična slučaja iz 2019. godine i podneo 29 krivičnih prijava zbog disciplinskih prekršaja.

Uslovi u zatvorima i pritvornim centrima

Uslovi u zatvorima i pritvornim centrima su ispunjavali neke međunarodne standarde, međutim problemi su i dalje bili uporni u zatvorima, posebno u pogledu

nasilja među zatvorenicima, korupcije, izlaganja radikalnim verskim ili političkim stavovima i medicinske nege koja je bila ispod standarda.

Fizički uslovi: Fizički uslovi su ostali ispod standarda u nekim delovima u zatvoru Dubrava. KRCT je uočio značajan pad zatvorske populacije od početka pandemije kovida-19 i izjavio je da prenatrpanost više nije problem u kazneno-popravnim ustanovama. Smanjenje populacije očigledno je rezultat smanjenja osuđujućih presuda usled usporavanja u sudskim postupcima zbog kovida-19 i oklevanja sudija da šalju zatvorenike u pritvor tokom pandemije. Fizički uslovi u pritvorskom centru Peć ne ispunjavaju međunarodne standarde, prema NPMM zbog nedostatka prirodnog svetla i neadekvatne ventilacije u ćelijama. Neki slični nedostaci nastavili su se takođe i u pritvorskom centru u Prizrenu.

KRCT je izvestio da su vlasti obezbedile adekvatnu zaštitu i za zatvorenike i za službenike kazneno-popravne službe. KRCT je primio žalbe od zatvorenika koji su navodili verbalno uznemiravanje, nasilje među zatvorenicima i u nekim slučajevima fizička maltretiranja od strane zatvorskih službenika uglavnom u krilu za maloletnike zatvora Dubrava i kazneno-popravnog centru u Lipljanu. KRCT je izvestio da su službenici kazneno-popravnog centra Lipljan uklonili dušeke za nekoliko maloletnih zatvorenika u samici tokom dnevnih sati kao disciplinsku meru i naveo da ovo krši standarde za postupanje sa maloletnicima. KRCT je naveo slučajeve ucenjivanja i uznemiravanja zatvorenika u zatvoru u Dubravi. Izvestio je da su zatvorenici i pritvorenici imali poteškoća u pristupu medicinskoj nezi. Bilo je optužbi za korupciju i premeštaje između pritvorskih objekata kao disciplinskih mera. KRCT je izvestio da su osuđenici povremeno povređivali sebe kako bi skrenuli pažnju na svoje potrebe, uključujući medicinsku negu, premeštaje ili privilegije. KRCT je prijavio navodne slučajeve korupcije i nepotizma, uključujući kazneno-popravno i zdravstveno osoblje, posebno u kazneno-popravnog centru u Dubravi.

Zaključno sa septembrom, NPMM je primio 14 medicinskih izveštaja od zatvorskih zdravstvenih vlasti o povredama zatvorenika zbog nasilja među zatvorenicima i četiri slučaja zatvorenika koji su tvrdili da su povrede zadobili od kazneno-popravnih službenika. NPMM je proverio medicinske dosjee koje su vlasti poslale, ali usled

ograničenja zbog kovida-19 nije mogao da poseti i razgovora sa zatvorenicima koji su umešani u navodne incidente.

Glavni državni tužilac ponovo je otvorio istragu smrti aktiviste partije Samoopredeljenje Astrita Deharija 2016. godine, dodelivši slučaj Specijalnom tužilaštvu Kosova nakon što je krajem 2019. vlastima dostavljen švajcarski forenzički izveštaj. Dehari je uhapšen zbog sumnje da je umešan u napad na parlament. Vlasti su istraživale da li je Dehari počinio samoubistvo, ali su članovi njegove porodice i predstavnici stranke Samoopredeljenje tvrdili da je ubijen zbog svog političkog aktivizma. Vlada je zatražila švajcarsku pomoć 2018. godine. U švajcarskom izveštaju iz 2019. godine navedeno je da forenzička analiza ne može isključiti druge moguće uzroke smrti i preporučila je dalju istragu. Krajem godine istraga ovog slučaja je i dalje bila u toku.

Zbog slabe obuke i nedovoljnog broja osoblja, vlasti nisu uvek vršile kontrolu nad prostorijama ili zatvorenicima. Nije bilo obučenog osoblja da pomogne u programima lečenja zavisnosti od droge. Unutar kazneno-popravne službe nije bilo testiranja na zavisnost od droga, a sistem klasifikacije zatvorenika sa problemima zavisnosti nije bio u potpunosti funkcionalan. KRCT je izvestio da se u ove objekte redovno krijumčari droga, uglavnom marihuana, uprkos zabrani ličnih poseta zatvorenicima zbog pandemije kovida-19. Jedan član osoblja uhvaćen je u krijumčarenju droge zatvorenicima.

KRCT je dokumentovao odlaganja i greške u pružanju medicinske nege zatvorenicima kao i nepostojanje specijalističkog lečenja van kazneno-popravnih ustanova, posebno u zatvoru Dubrava. U mnogim slučajevima, ovi uslovi primorali su zatvorenike da sami nabave lekove preko privatnih izvora. KRCT je uočio praznine u zatvorskom zdravstvenom sistemu u zatvoru Dubrava i prijavio nedovoljan broj stručnjaka za mentalno zdravlje. Ministarstvo zdravlja odgovorno je za pružanje medicinske nege i zdravstvenog osoblja u kazneno-popravnim ustanovama.

Prostorije i lečenje zatvorenika sa invaliditetom su ostali ispod standarda. Kosovski institut za forenzičku psihijatriju pružao je ograničeno lečenje i smeštaj osobama sa

mentalnim invaliditetom. Iako su pritvorena lica u istražnom zatvoru bila odvojena od osuđene zatvoreničke populacije, zaštitnici osoba sa invaliditetom krivili su vladu što je redovno smeštala u istražni zatvor osobe sa dijagnostifikovanim mentalnim invaliditetom s ostalim pritvorenim licima. Zakon propisuje da osuđeni kriminalci sa dokumentovanim stanjima vezanim za mentalno zdravlje budu pritvoreni u objektima namenjenim za lečenje mentalnih bolesti, međutim ovi zatvorenici su često bili smešteni u standardnim zatvorima zbog toga što su ustanove za lečenje mentalnih bolesti bile prenatrane. KRCT je izvestio o približno 30 zatvorenika starijih od 60 godina koji nisu bili propisno smešteni na osnovu njihovih specifičnih mentalnih smetnji. Osim farmakoterapije i redovnih konsultacija sa psihijatom, zatvorenicima sa mentalnim zdravljem nije omogućena nijedna profesionalna ili terapijska aktivnost.

Uslovi u zatvorima za strane terorističke borce i one koji su osuđeni za teroristička dela nisu se značajno razlikovali od onih u opštoj zatvorskoj populaciji.

Uprava: Vlasti nisu uvek sprovodile na propisan način istrage maltretiranja. KRCT je uočio da interni mehanizam za podnošenje žalbi propisan zakonom (za razliku od NPMM) nije funkcionisao na efikasan način gde su zvaničnici odgovarali suviše sporo na žalbe. Osim toga, zatvorenici često nisu prijavljivali zloupotrebe zbog nepostojanja poverljivosti i straha od odmazde. KRCT je takođe uočio da vlasti nisu redovno pružale zatvorenicima pisane odluke u kojima se obrazlaže zatvaranje u samicama i informacije o rokovima za podnošenje žalbi. KRCT je primetio da generalni direktor kazneno-popravne službe nije odgovorio na zahteve u vezi sa zahtevima za premeštaj zatvorenika.

Nezavisno praćenje: Iako su sve posete bile ometene usled situacije sa kovidom-19, vlada je dozvolila posete nezavisnim nevladinim posmatračima ljudskih prava, ali su samo nacionalna Institucija ombudsmana i EULEX bile jedine institucije koje su tokom cele godine imale neometan pristup kazneno-popravnim objektima. KRCT i Centar za odbranu ljudskih prava i sloboda su morali su da najave 24 časa unapred planirane posete.

Poboljšanja: KRCT je izvestio o poboljšanju uslova stanovanja zbog nekih renoviranja u zatvoru Dubrava i zatvora visoke bezbednosti u Prištini, kao i otvaranja novih objekata u kazneno-popravnom centru u Prištini. KRCT je uočio da je Odeljenje za zdravstvo u zatvorima tokom godine angažovalo dodatno osoblje.

Zatvorenici su dobili pristup Skajpu i drugim aplikacijama za video komunikaciju i dozvolu za komunikaciju sa svojim porodicom. KRCT je izvestio da su neki osuđenici dobili dozvolu za zapošljavanje van kazneno-popravnih ustanova, poboljšavajući fizičko, mentalno i ekonomsko blagostanje osuđenika i njihovih porodica. Kazneno-popravni centar za žene proizvodio je maske za lice protiv kovida za sve kazneno-popravne ustanove.

Administrativna poboljšanja uključivala su pilot program za poboljšanje procene i klasifikacije krivičnih predmeta. KRCT je takođe primetio da je kazneno-popravna služba objavila disciplinske standarde za opisivanje određenih disciplinskih mera, njihovu dužinu i opravdanost i davanje pravnih saveta za žalbe zatvorenika.

d. Samovoljno hapšenje ili pritvaranje

Ustav i zakon zabranjuju samovoljno hapšenje i pritvaranje i propisuje pravo svakog lica da ospori zakonitost svog hapšenja ili pritvaranja na sudu. Vlada, EULEX i NATO predvođene kosovske snage (KFOR) su generalno poštovali te zabrane. Osoblje EULEX-a i KFOR-a nije bilo podložno pravnom sistemu zemlje, nego disciplinskim merama svojih misija i zemalja.

Procedure hapšenja i postupanje prema pritvorenima

Zakon propisuje da policija može da uhapsi osumnjičena lica jedino pomoću naloga za hapšenje na osnovu dokaza koji je izdao sudija ili tužilac, izuzev kada je izvršenje krivičnog dela u toku. Tužioci moraju da u roku od šest sati od hapšenja, dostave uhapšenom licu pismeno rešenje sa opisanim delom za koje se lice sumnjiči i pravni osnov za optužbe za koje se tereti. Vlasti moraju da izvedu uhapšena lica pred sudiju u roku od 48 sati i moraju pritvorenim licima da obezbede neodložan pristup

advokatu po njihovom izboru ili da im advokata obezbedi država. Postoji i sistem jemstva, ali ga sudovi retko koriste. Vrlo često pritvorena lica su puštana na slobodu čekajući suđenje bez jemstva.

Osumnjičeni imaju pravo da odbiju da odgovore na svako pitanje u svim fazama istrage, osim na ona koja se tiču utvrđivanja njihovog identiteta. Osumnjičeni imaju pravo na besplatnu pomoć advokata ili tumača, kao i da dobiju medicinsko ili psihološko lečenje. Osumnjičeni mogu u svim fazama procesa da komuniciraju sa svojim pravnim zastupnikom i da član porodice bude obavešten o njihovom hapšenju.

Nakon prvog rešenja, sud može da drži lica u istražnom zatvoru 30 dana od dana njihovog hapšenja i može da produži trajanje istražnog zatvora u trajanju do godinu dana. Nakon podizanja optužnice i sve do završetka sudskog postupka, samo pretresni sudija ili pretresno veće mogu da odrede ili ukinu pritvor. Zakon dozvoljava sudiji da odredi kućni pritvor, oduzimanje putnih isprava i prošireno korišćenje jemstva kao i druge alternativne mere istražnom zatvoru.

Iako je policija u nekim slučajevima radila na tajnim zadacima, generalno je vršila hapšenja koristeći naloge za hapšenje. Nije bilo potvrđenih izveštaja da je policija zloupotrebila 48-časovno pravilo, a tužioci su generalno ili uručili uhapšenim licima rešenje sa obrazloženim razlogom hapšenja ili su ih puštala na slobodu. Iako su zvaničnici uglavnom poštovali zahtev za blagovremeno rešavanje predmeta, KRCT je izvestio da su se pritvorena lica povremeno suočavala sa odlaganjima kada advokati nisu bili privremeno na raspolaganju.

KRCT je izvestio da vlasti nisu uvek dozvolile pritvorenim licima da kontaktiraju advokate po svom prvom hapšenju i da su u nekim slučajevima dozvoljavali konsultacije s advokatom samo kasnije kada su policijski istražitelji započeli zvanično ispitivanje. U nekoliko slučajeva, pritvorenim licima su navodno omogućeni advokati samo nakon njihovog zvaničnog ispitivanja. Neka pritvorena lica su se žalila da su imala svoj prvi kontakt s advokatom tek po svom prvom pojavljivanju na sudu, iako su tražili advokata.

Zakon ograničava policiju da može da upotrebi silu samo kako bi se „zaštito život ljudi, sprečio napad, sprečilo krivično delo, sprečilo bekstvo učinioca ili kada druge mere nisu uspešne da se ostvari drugi legitimni cilj policije.“ Zakon takođe predviđa da policija prilikom „upotrebe sile nastoji da se minimalno upliće u prava i slobode osobe i izazove minimalno štetne posledice.“

Istražni pritvor: Dugo trajanje pritvora u proseku od šest meseci, kako pre, tako i tokom sudskog postupka i dalje je predstavljao problem. Zakon dozvoljava sudijama da odrede pritvor okrivljenom pre početka suđenja ukoliko postoji dobro osnovana sumnja da će okrivljeni verovatno uništiti, sakriti ili krivotvoriti dokaze; uticati na svedoke, pobeći, ponovo izvršiti krivično delo, ili se uključiti u izvršenje drugog krivičnog dela ili da se neće pojaviti na suđenju. Sudije su rutinski koristile sudski pritvor bez traženja dokaznog opravdanja. Dugi pritvori su se takođe javili kao razlog neefikasnosti pravosuđa i korupcije.

e. Uskraćivanje prava na pravično i javno suđenje

Ustav propisuje nezavisno sudstvo, ali sudstvo nije uvek obezbedilo zakonom propisan proces. Vršenje pravde je po rečima Evropske komisije, nevladinih organizacija i Institucije ombudsmana bilo sporo i nije imalo načine da osigura odgovornost pravosudnih zvaničnika. Pravosudne strukture su bile podložne političkom uplitanju sa osporavanim naimenovanjima i nejasnim mandatima.

Iako su zaostali predmeti nekad predstavljali značajan problem, sudska efikasnost u rešavanju zaostalih nerešenih predmeta se značajno poboljšala. Broj nerešenih predmeta u osnovnim sudovima se smanjio za 85 odsto od 2016. godine.

Sudski savet je poboljšao svoju veb-stranicu dodavanjem modula za sudsku odgovornost koji uključuje smernice za podnošenje žalbe protiv sudije ili sudskog službenika. Savet je izrekao nejavne pismene opomene ili smanjenje plate za troje sudija, mada se smatralo da su ove sankcije nedovoljne da značajno odvrate buduće kršenje zakona. Tužilački savet pokrenuo je pet istraga i doneo pet odluka, od kojih su tri bile utvrđene krivicom. Oba saveta su objavila ove odluke na svojim veb-stranicama.

Vlasti ponekad nisu uspevale da izvrše sudske naredbe, uključujući one Ustavnog suda, posebno one odluke koje idu u prilog manjinama kao i u mnogim slučajevima povraćaja imovine kosovskih Srba. Centralne vlasti i lokalne vlasti u Dečanima i dalje su odbijale da sprovedu odluku Ustavnog suda iz 2016. godine kojom se potvrđuje vlasništvo Srpske pravoslavne crkve na više od 24 hektara zemlje koja se nalazi uz Manastir Visoki Dečani. Nijedan od zvaničnika koji je bio uključen u neizvršenje naredbe suda nije bio sankcionisan.

Sudski postupci

Zakon propisuje pravično i nepristrasno suđenje i premda je bilo ozbiljnih nedostataka u sudskom sistemu, uključujući slučajeve političkog uplitanja, generalno je poštovalo zakon. Suđenja su javna, a zakon za okrivljena lica propisuje: pretpostavku nevinosti, pravo da budu blagovremeno obavještena i detaljno o optužbama, na fer, blagovremeno i javno suđenje gde mogu da se obrate sudu na svom maternjem jeziku, budu prisutni na svojim suđenjima, da se brane ćutanjem i da ne budu primorana da svedoče ili priznaju krivicu, da se suoče sa svedocima optužbe, imaju uvid u dokaze i da imaju pravnog zastupnika. Okrivljena lica imaju pravo na žalbu. Ova prava se odnose na sve građane bez izuzetaka. U zemlji se ne koriste porotna suđenja.

Ustav definiše besplatnu pravnu pomoć kao osnovno ljudsko pravo, a zakon garantuje besplatnu pravnu pomoć u građanskim predmetima, upravnim predmetima, prekršajima i krivičnom postupku pojedincima koji ispunjavaju određene pravne i finansijske kriterijume. Vladina Agencija za besplatnu pravnu pomoć pruža besplatnu pravnu pomoć pojedincima sa niskim primanjima. Tokom godine sprovela je kampanje za informisanje usmerene na ugrožene i marginalizovane zajednice i proširila dostupnost informacija o pravnoj pomoći putem onlajn platformi.

Politički zatvorenici i pritvorenici

Nije bilo izveštaja o političkim zatvorenicima ili pritvorenicima.

Građanske parnice i pravni lekovi

Postoje pravni lekovi za povrede ljudskih prava, ali žrtve nisu bile u mogućnosti da iskoriste ovaj resurs zbog komplikovanih birokratskih procedura i velikog broja zaostalih sudskih predmeta. Pojedinci mogu da se žale sudovima kako bi zatražili obeštećenje ili prestanak trajanja povrede ljudskih prava.

Pojedinci mogu da se obrate Ustavnom sudu radi preispitivanja navodnih povreda njihovih pojedinačnih prava i sloboda zagarantovanih ustavom od strane javnih vlasti, ali tek nakon iscrpljenih svih ostalih pravnih lekova.

Institucija ombudsmana je primila 12 žalbi na neizvršenje sudskih odluka u vezi sa građanskim, imovinskim ili radnim sporovima. Institucija ombudsmana preporučila je da Sudski savet da prednost preispitivanju u odnosu na nove slučajeve.

Vraćanje (restitucija) imovine

Kompleksna mešavina zakona, uredbi, administrativnih uputstava i sudske prakse, kao i nezakonito ponovno zauzimanje imovine i višestruka potraživanja za istu imovinu nastavili su da komplikuju rešavanje predmeta za vraćanje imovine iz ratnog perioda i nakon toga. Više od 96 posto takvih zahteva podneli su etnički Srbi. Privatna lica odnosno građani i verske zajednice su bili u velikoj meri neuspešni u zahtevima za povraćaj imovine koja je bila oduzeta ili konfiskovana tokom jugoslovenske ere.

Kosovska agencija za upoređivanje i verifikaciju imovine (KAUVI) ima po zakonu ovlašćenje da presuđuje u zahtevima koji se odnose na obim, vrednost i vlasništvo zemljišnih parcela i da rešava nepoklapanja između katastarskih dokumenata. Nepostojanje katastarskih podataka koje je Srbija uklonila sa Kosova 1999. su

međutim sprečili KAUVI da u potpunosti ispunjava svoj mandat. Potražiocima imaju pravo da sudovima podnesu žalbu na odluke.

KAUVI je imao poteškoće prilikom izvršenja odluka o iseljavanju bespravnih stanara i nije uspeo da ukloni nelegalne strukture sagrađene na zemlji nakon što je pravo vlasništva potvrđeno podnosiocima zahteva. Većina ovih podnosilaca zahteva bili su etnički Srbi. Agencija je u aprilu usvojila administrativno uputstvo za ubrzanje uklanjanja bespravnih građevina. Kao rezultat, jedno rušenje se dogodilo u oktobru u Prištini. Agencija je izvestila da je u 143 slučaja pokrenula odštetu onima koji su izgubili imovinu tokom 1990-ih, uglavnom etničkim Albancima. KAUVI je u oktobru imao 61 deložaciju na čekanju, od kojih 23 u regionu Mitrovice, primarno uključujući imovinu u vlasništvu kosovskih Albanaca. Ponovno zauzimanje imovine i dalje je bio problem, iako je brojka navodno opala. Organizacije civilnog društva su prigovarale da zemlja nije imala delotvoran sistem koji bi omogućio raseljenim kosovskim Srbima koji žive van zemlje da podnesu imovinske zahteve i dobiju obaveštenje o odlukama u vezi sa imovinskim potraživanjima.

Skupština je 2019. godine imenovala Nasera Šalju za šefa KAUVI. Šalja nije mogao da obezbedi imenovanje iz parlamenta na ovu funkciju 2018. godine zbog široko rasprostranjenih stavova da je bio korumpiran, nekvalifikovan i pod krivičnom istragom. Šalja je ostao na funkciji uprkos brojnim međunarodnim pozivima na ostavku, umanjujući kredibilitet institucije.

Premijer Hoti i predsednik Srbije Vučić potpisali su 4. septembra sporazume koji su obuhvatali obećanja da će se nastaviti restitucija jevrejske imovine bez naslednika iz vremena Holokausta.

f. Samovoljno ili neosnovano ugrožavanje nepovredivosti privatnosti, porodice, stana ili prepiske

Ustav i zakon zabranjuju takve radnje i nije bilo izveštaja da Vlada, EULEX i KFOR nisu poštovali te zabrane.

Deo 2. Poštovanje građanskih sloboda, kao što su:

a. Sloboda govora i štampe

Ustav i zakon propisuju slobodu izražavanja, uključujući i slobodu štampe. Iako je Vlada generalno poštovala ovo pravo, bilo je i dalje kredibilnih izveštaja koji su ukazivali na to da su neki javni zvaničnici, političari, privredni subjekti i verske grupe zastrašivale predstavnike medija. Problemi sa finansiranjem takođe ugrožavaju nezavisnost medija. Novinari su se susreli sa poteškoćama pri dobijanju informacija od vlade i javnih institucija zbog odlaganja u usvajanju uredbi o sprovođenju iako zakoni propisuju pristup javnim dokumentima. Nezavisna komisija za medije uređuje frekvencije za emitovanje, izdaje licence javnim i privatnim emiterima i uvodi praktične politike u oblasti radio-difuzije.

Sloboda govora: U decembru 2019. godine bivši ministar za lokalne upravu Ivan Teodosijević osuđen je na dve godine zatvora zbog negiranja ratnog masakra nad etničkim Albancima 1999. godine. Sud je presudio da su Todosijevićeve primedbe podsticale mržnju i netrpeljivost, dok je njegova odbrana tvrdila da ne postoji pravni osnov za takvu odluku. Zaključno sa oktobrom njegova žalba je i dalje bila u toku.

Sloboda štampe i medija, uključujući onlajn medije: Nezavisni mediji su bili aktivni i izražavali su raznolike stavove uglavnom bez ograničenja. Međutim, i dalje je bilo prijava da su vladini zvaničnici, neke političke partije, privredni subjekti povezani sa vladom, verske grupe i nezadovoljni pojedinci nastavili da vrše pritiske na vlasnike medija, pojedine urednike i reportere da ne objavljuju određene priče ili materijale. Neki novinari su se uzdržavali od kritičkog istraživačkog novinarstva plašeći se za svoju fizičku bezbednost i svoje radno mesto.

Iako su neke samoodržive medijske kuće usvojile uređivačku politiku i politiku emitovanja nezavisno od političkih i poslovnih interesa, one medijske kuće sa manje finansijskih resursa su ponekad prihvatale finansijsku podršku iz raznih izvora u zamenu za pozitivno izveštavanje ili za neobjavljivanje negativnih priča koje bi mogle da učine nažao interesima osnivača. Prema rečima nekih urednika, finansiranje je bilo delimično ograničeno zbog nevoljnosti vlade da reklamira svoje

programe u medijima koji su objavljivali kritične materijale o vladinim praktičnim politikama.

Nasilje i uznemiravanje: Zaključno sa septembrom, Udruženje novinara Kosova i medijske kuće prijavili su 18 slučajeva gde su vladini zvaničnici, poslovne interesne grupe ili verske grupe zloupotrebile slobodu štampe fizičkim napadima ili verbalnim pretnjama upućenim novinarima.

U martu je novinar kosovski Albanac povređen nakon što su nepoznati počinioci napali njega i njegovu ekipu dok su izveštavali o situaciji povodom kovida -19 na severu Kosova. Mediji su izvestili da je policija uhapsila jednu osobu u vezi sa incidentom.

Policija je 11. aprila uhapsila glavnu urednicu internet portala KoSSev na srpskom jeziku Tatjanu Lazarević dok je putovala u zdravstveni centar kako bi istražila pritužbe koje je primila o njegovoj spremnosti za kovid-19. Uprkos tome što je predala svoje novinarske akreditive, Lazarević je zadržana najmanje sat i po, i držana bez optužbe. Organi za sprovođenje zakona su tvrdili da je ona bila privedena zbog kršenja policijskog časa, iako je vlada izuzela novinare od ograničenja kretanja čiji je cilj usporavanje širenja kovida-19. Lazarević je rekla da je pravi razlog hapšenja bilo da se zastraši da nastavi sa svojim izveštavanjem.

Automobil istraživačkog novinara Škumbina Kajtazija je 18. oktobra pogođen mecima nedugo nakon što je parkirao i napustio automobil. Ovo je bio drugi napad na Kajtazija, čiji je automobil bio meta očiglednog požara u junu koji je sprečen kada su komšije novinara obavestile policiju. Policija ni u jednom slučaju nije javno identifikovala osumnjičene, niti podnela krivične prijave.

Cenzura i ograničavanje sadržaja: Nije bilo izveštaja o neposrednom cenzurisanju štampanih ili radio-difuznih medija, iako su novinari tvrdili da su pritisci političara i organizovanih kriminalnih grupa često dovodili do samocenzure. Neki novinari su se uzdržavali od kritičkog istraživačkog novinarstva plašeći se za svoju fizičku bezbednost i svoje radno mesto. Novinari su povremeno dobijali određene finansijske koristi u zamenu za pozitivno izveštavanje ili odustajanje od istrage.

Prema rečima Udruženja novinara, vladini zvaničnici, kao i lica za koje se sumnja da su kriminalci su verbalno pretili nekim novinarima zbog opaženog negativnog izveštavanja. Prema navodima nekih urednika, vladine agencije i kompanije su povukle svoje oglašavanje iz novina koje su objavljivale materijal koji ih kritikuje.

Novinari su se žalili na to da su ih medijski vlasnici i rukovodioci sprečavali da ili objave ili emituju priče koje kritikuju vladu, političke stranke ili određene zvaničnike. U nekim slučajevima, vlasnici medija su navodno pretili da će da otpuste novinare ako sačine kritičke izveštaje. Novinari su se takođe žalili da su ih vlasnici sprečavali da izveštavaju o korupciji na visokom nivou u vladi.

Zaključno sa septembrom, Institucija ombudsmana je istražila 20 žalbi na kršenje prava na pristup javnim dokumentima, od kojih su sedam podnele organizacije civilnog društva, a 13 pojedinačni građani. Institucija ombudsmana zaključila je da javne institucije nemaju kapacitet da odgovore na zahteve za pristup javnim dokumentima i često nisu pružile pravno opravdanje za uskraćivanje ili ograničavanje pristupa.

Slobodno korišćenje interneta

Vlada nije ograničavala ili prekidala pristup internetu ili cenzurisala sadržaj na internetu i nije bilo verodostojnih izveštaja da je vlada nadgledala privatnu prepisku preko interneta bez propisnog zakonskog ovlašćenja.

Akaderske slobode i kulturni događaji

b. Sloboda mirnog okupljanja i udruživanja

Ustav i zakon propisuju slobodu mirnog okupljanja i udruživanja, a vlada je uopšteno poštovala ova prava.

c. Sloboda veroispovesti

Videti Izveštaj Državnog sekretarijata pod nazivom *Međunarodne verske slobode* dostupan na <https://www.state.gov/religiousfreedomreport/>.

d. Sloboda kretanja

Zakon propisuje slobodu kretanja u zemlji, putovanje u inostranstvo, emigraciju i repatrijaciju i Vlada je generalno poštovala ova prava.

Vlada nije smatrala da su lična dokumenta koje je izdala Srbija, a koja nose nazive kosovskih gradova važeća putna dokumenta što je otežalo mnogim pripadnicima zajednice kosovskih Srba da slobodnu putuju unutar i izvan Kosova, osim ako ne koriste dva granična prelaza sa Srbijom koja se nalaze u opštinama na severu sa većinskim srpskim stanovništvom. Poboljšanja u civilnom registru stanovništva u 2018. i 2019. godini uveliko su proširila pristup kosovskih Srba ličnim dokumentima, a broj kosovskih Srba sa tim dokumentima značajno se povećao tokom godine. Predstavnici kosovskih Srba tvrdili su da ostaju neki izazovi, poput pristupa građanskim dokumentima za Srbe iz Srbije koji su sklopili brakove sa Srbima sa Kosova.

Kretanje u zemlji: Primarni most koji spaja Severnu i Južnu Mitrovicu i dalje je bio zatvoren za vozila, ali je bio u potpunosti otvoren za pešake. KFOR i policija pružali su stalno obezbeđenje na toj lokaciji. Ostali mostovi koji povezuju dva grada su bili potpuno otvoreni.

Izgnanstvo: Povratak u zemlju izbeglica pripadnika etničkih manjina iz ratnog perioda ostao je problem. Parlamentarni predstavnici zajednice Aškalija, balkanskih Egipćana i Roma naveli su da su društvene predrasude sprečile povratak skoro 400 raseljenih Aškalija, balkanskih Egipćana i Roma. Oni su ranije bili rezidenti u zemlji i obavestili su Kancelariju visokog komesara Ujedinjenih nacija za izbeglice (UNHCR) da su spremni da se vrate iz Srbije, Severne Makedonije i Crne Gore.

e. Status i postupanje prema interno raseljenim licima

UNHCR procenjuje da je više od 90 000 raseljenih lica zbog sukoba na Kosovu 1999. godine, uključujući 65 000 u Srbiji, 16 406 na Kosovu, 7500 u "trećim zemljama", 729 u Crnoj Gori i 394 u Severnoj Makedoniji. Ministarstvo za zajednice i povratak ne prikuplja, ne obrađuje niti upravlja podacima o raseljenom stanovništvu i dobrovoljnim povratnicima. UNHCR je nastavio da održava svoju internu bazu podataka o povratnicima i zahtevima za pomoć. Prema navodima Ministarstvu za zajednice i povratak, prepreke povratku su bezbednosni incidenti, nedovoljna zaštita imovinskih prava, neuspeh sudova da reše imovinske sporove, nepoštovanje sudskih odluka, nedostatak pristupa javnim službama, problemi sa primenom jezičkih prava, ograničene ekonomske perspektive i društvena diskriminacija. Prema navodima UNHCR, nepostojanje detaljnog popisa stanovništva i adekvatnog profilisanja podataka izostavilo je raseljena lica iz zaštite ljudskih prava i razvojnih planova.

Vlada je promovisala siguran i dobrovoljan povratak interno raseljenih lica (IRL). Preko Ministarstva za zajednice i povratak promovisala je politike i zaštitu IRL u skladu sa politikama EU i saradivala sa domaćim i međunarodnim organizacijama kako bi se omogućio interno raseljenim licima pristup njihovoj imovini i mehanizmima za njihov održivi povratak. To uključuje pomoć za vraćanje u posed imovine, dodelu zemljišta za stambeno zbrinjavanje i poboljšane socio-ekonomske prilike.

Zaključno sa decembrom, Ministarstvo za zajednice i povratak izvestilo je da su se 273 osobe - uključujući 133 Srbina, 42 Goranca, 36 Roma, 33 balkanska Egipćana, 23 Aškalija i pet Albanaca - vratile u svoje mesto porekla u zemlji. Zaključno sa junom, 408 IRL, uglavnom kosovskih Srba, živelo je u kolektivnim prihvatilištima širom zemlje. U toku je bila izgradnja stanova za socijalno stanovanje za 255 interno raseljenih lica i izbeglica nastanjenih u pet kolektivnih prihvatilišta, a očekuje se da će projekat biti završen do kraja godine. Opštine Leposavić i Zvečan dodelile su zemljište za izgradnju socijalnog stanovanja za preostale stanovnike 10 kolektivnih prihvatilišta, uz finansiranje od strane EU i Ministarstva za zajednice i povratak.

Do septembra, u okviru programa povratka i reintegracije koji finansira EU, i u partnerstvu sa Međunarodnom organizacijom za migracije, Ministarstvo za zajednice i povratak uspešno je izgradilo i sprovelo tehnički prijem 53 kuće za raseljena lica i povratnike, sa 38 dodatnih kuća u izgradnji. Pored toga, 65 izabраниh korisnika novoizgrađenih kuća dobilo je nameštaj i kućne aparate. Ministarstvo za zajednice i povratak očekivalo je da će do kraja godine završiti izgradnju 101 kuće za raseljene i povratnike. Kao deo istog programa EU, 100 korisnika je dobilo finansijsku pomoć za pokretanje sopstvenog poslovanja radi ostvarivanja prihoda. Ministarstvo je takođe obezbedilo pakete nege za 872 ugrožene porodice.

Proces povratka u nekim područjima zemlje i dalje je bio otežan bezbednosnim incidentima i oklevanjem lokalne zajednice da prihvate povratak ili posete povratnika iz zajednice kosovskih Srba. U januaru su kosovski Albanci u Đakovici, uključujući osobe čiji članovi porodice se i dalje vode kao nestali, protestovali zbog hodočašća raseljenih Srba u gradsku crkvu Srpske pravoslavne crkve. Udruženje hodočasnika saopštilo je da je otkazalo posetu iz bezbednosnih razloga. Zaključno sa julom, UNHCR je zabeležio 45 incidenta koji su prvenstveno uticali na povratnike i njihovu imovinu, uglavnom u regionu Peći. Na primer, u aprilu su povratniku na području Istoka ukradeni vozilo i stoka. UNHCR je rekao da se veruje da su ciljevi incidenata kosovski Srbi, osim jednog slučaja koji je uključivao povratnika kosovskog Aškaliu.

Policija je zadržala prisustvo u područjima sa etničkim manjinama i povratnicima kako bi sprečila kriminal, izgradila poverenje povratnika i zaštitila imovinu povratnika.

f. Zaštita izbeglica

Traženje azila: Zakon predviđa odobravanje azila ili izbegličkog statusa sa supsidijarnom zaštitom, odnosno sistem koji pruža zaštitu izbeglicama i privremeni prihvata tražioca azila dok se rešavaju njihovi predmeti. Zemlja nema sistem upravljanja migracijama na centralnom nivou.

Prostorije za prijem u azilantskom centru mogu da prime decu, ali objekat nije imao standardne operativne postupke za postupanje sa decom bez pratnje koja su tražila azil i za utvrđivanje ispunjenosti uslova za dobijanje azila. Iako se broj azilanata i dalje povećava, zemlja je uglavnom tranzitna zemlja. Oni koji su tražili azil obično su napustili zemlju i nisu prisustvovali svojim saslušanjima. Sve veći broj azilanata još uvek nije prevazišao kapacitet zemlje. Oni koji traže azil smešteni su u centru za azil.

Uprkos direktnom procesu registracije, novopristiglim osobama nije odobren neposredan pristup uslugama i postupcima azila, što je rezultiralo značajnim zaostatom u prijavama. Kao odgovor na pandemiju kovida-19, UNHCR je od marta do juna zagovarao razuman pristup tražiocima azila i IRL tokom privremenih zabrana ulaska ili zatvaranja granica koje je primenjivala vlada. UNHCR je obustavio postupak utvrđivanja statusa izbeglice od marta do juna zbog pandemije kovida-19.

Načelo zabrane proterivanja: Policijski inspektorat je u avgustu 2019. godine podneo krivičnu prijavu za krivična dela protiv 22 policajca koji su učestvovali u operaciji koja uključuje ukidanje dozvola boravka i naknadno vraćanje u Tursku šest turskih državljana u martu 2018. godine. Turska vlada optužila je turske državljane za veze sa Gulen mrežom. Apelacioni sud je u septembru 2019. godine potvrdio prethodnu presudu da je obrazloženje za ukidanje dozvola boravka neutemeljeno. Na kraju godine, Ministarstvo unutrašnjih poslova nije dobilo pravosnažnu presudu suda.

Pristup osnovnim uslugama: UNHCR je izvestio da su tražioci azila dobili smeštaj, redovne obroke i odeću, dok su partnerske organizacije UNHCR-a pružile psihološku procenu, usluge savetovanja i pravnu pomoć. Problem je i dalje kako na lokalnom tako i na centralnom nivou bio pružanje usluga usmenog prevođenja na nekoliko službenih jezika. UNHCR je naveo da su zdravstvena zaštita i psihološki tretman i dalje bili neodgovarajući.

Vlada se udružila sa UNHCR-om da bi odredila pritvorski centar za strance kao mesto karantina za nove dolaske i obezbedila ličnu zaštitnu opremu i higijenske

potrepštine za tražioce azila. UNHCR je omogućio pristup internet uslugama u centrima za azil kako bi tražiocima azila pružio pravnu i psihosocijalnu pomoć na mreži, kao i obrazovanje za decu.

Vlada je uvela propise kojima se zahteva podrška i integracija za azilante, izbeglice, osobe kojima je odobrena privremena ili supsidijarna zaštita i osobe bez državljanstva, ali još uvek završava svoje standardne operativne procedure.

Privremena zaštita: Vlada je takođe pružila privremenu zaštitu koja se naziva supsidijarna zaštita pojedincima koji možda ne ispunjavaju uslove da dobiju status izbeglice. Vlada je do juna pružila supsidijarnu zaštitu jednom licu.

g. Lica bez državljanstva (apatridi)

Zvanične brojke o licima bez državljanstva nisu bile dostupne. Zakon ne sadrži diskriminacione odredbe koje bi mogle da dovedu do toga da određene grupe ili lica budu lišena ili uskraćena dobijanje državljanstva. Državljanstvom prenose državljanstvo na svoju decu. Deca rođena u roditelja koji nemaju državljanstvo stiču državljanstvo samim rođenjem u zemlji. Ova situacija se najčešće dešava unutar manjinskih zajednica u kojima veliki deo pripadnika nema dokumentovano prebivalište. Vladine procedure propisuju naturalizaciju onih lica koji su dobili status lica bez državljanstva ili izbeglica pet godina nakon utvrđivanja statusa.

Zakoni koji se odnose na građansko stanje dozvoljavaju licima bez državljanstva da izvrše upis građanskog stanja, kao što su činjenica rođenja, braka i smrti, ali primena se razlikovala od opštine do opštine. Sposobnost vlade da utvrdi koja lica nemaju državljanstvo i onih čije državljanstvo je neodređeno i dalje je ostala neadekvatna.

Institucija ombudsmana je u avgustu objavila pravno mišljenje po službenoj dužnosti za Apelacioni sud, Osnovni sud u Prištini, Osnovni sud u Peći i Osnovni sud u Mitrovici, podstičući ih da odmah obrade tužbe o pravnom identitetu neregistrovanih osoba, posebno dece.

UNHCR je tokom godine pomogao broju od 900 „pravno nevidljivih“ lica (usled nemogućnosti da dokažu mesto rođenja), uključujući medicinsku pomoć i pomoć u obrazovanju iz različitih etničkih grupa, većini koja pripada zajednici Roma, Aškalija i balkanskih Egipćana.

Neregistrovani stanovnici nisu dobili socijalnu pomoć i penziona prava i nisu mogli da upišu imovinska prava ili da ostvare prava na nasleđenu ili prenesenu imovinu. Deca raseljenih roditelja koja su rođena van zemlje i koja su ušla u zemlju s roditeljima preko readmisije često nisu imala dokumenta, uključujući izvode iz matične knjige rođenih iz mesta svog rođenja. Vlasti nisu razvile sistemsko rešenje za ovaj problem. UNHCR je pružio pravnu pomoć za civilnu registraciju broju od 133 neregistrovanih osoba iz zajednice Roma, Aškalija i balkanskih Egipćana.

Deo 3. Sloboda učestvovanja u političkom procesu

Zakon propisuju da građani imaju mogućnost da biraju svoju vladu na slobodnim i fer periodičnim izborima tajnim glasanjem na osnovu univerzalnog i pravičnog prava glasanja.

Srpska vlada je nastavila sa radom nekih nelegalnih paralelnih vladinih struktura u opštinama sa većinskim srpskim stanovništvom na Kosovu i u područjima uglavnom naseljenim stanovništvom iz zajednice kosovskih Goranaca. Ove strukture često je koristila srpska vlada kako bi uticala i manipulisala zajednicom kosovskih Srba i zajednicom kosovskih Goranaca i njihovim političkim predstavnicima.

Izbori i politička participacija

Nedavni izbori: U zemlji su održani prevremeni parlamentarni izboru u oktobru 2019.godine. Međunarodni i nezavisni posmatrači ocenili su generalno glasanje na izborima kao slobodno i fer, iako su EU posmatrači primetili da je zloupotreba javnih resursa i nepostojanje transparentnosti u finansiranju kampanja rezultiralo neravnopravnim uslovima širom zemlje. Kampanja je međutim bila obeležena formama zastrašivanja unutar zajednica kosovskih Srba. Neki kosovski Srbi su

naveli da je na njih vršen pritisak da ne podrže niti jednu drugu partiju osim Srpske liste (SL), partiju koja je blisko povezana sa srpskom vladom.

Političke partije i politička participacija: U većem delu zemlje političke partije su delovale slobodno i nije bilo značajnih prepreka u registraciji. U opštinama sa većinskim srpskim stanovništvom, predstavnici opozicije i nezavisni kandidati prijavili su pritisak na svoje kandidate da se povuku iz izborne trke i na birače da podrže Srpsku listu. Predstavnici opozicije kosovskih Srba prijavili su pretnje nasiljem tokom izbora za predsednike opština u maju 2019. od strane pristalica Srpske liste i Vlade Srbije. Partijska pripadnost je često igrala ulogu u pristupu vladinim uslugama i socijalnim mogućnostima i mogućnostima zapošljavanja.

Participacija žena i pripadnika manjinskih grupa: Nijedan zakon ne ograničava učešće žena ili pripadnika manjinskih zajednica u političkom procesu i oni su učestvovali. Međutim, nevladine organizacije su izvestile da je odziv birača među ženama imao tendenciju da bude daleko manji, nego kod muškaraca. Političke partije koje zastupaju zajednice Roma, Aškalija, balkanskih Egipćana, Bošnjaka, Goranaca i Turaka vodile su kampanju slobodno na svojim maternjim jezicima.

Žena, Vjosa Osmani istovremeno je obavljala funkciju predsednice parlamenta i vršioca dužnosti predsednika, a jedna trećina svih ministara kabineta bile su žene. U Skupštini su 38 od 120 poslanika bile žene, dve više od ustavne kvote. Izveštaj Freedom House-a za 2020. godinu primećuje da su mnoge žene u ruralnim oblastima obespravljene putem porodičnog glasanja, u kojem muškarac koji je glava domaćinstva glasa za celu porodicu. Političke stranke moraju zakonski da se pridržavaju rodne kvote od 50 procenata za svoje liste kandidata, ali nijedna stranka nije ispunila taj uslov u 2019. godini.

Zastupljenost etničkih manjina u Skupštini bila je više nego srazmerna njihovom udelu u stanovništvu, ali političke partije koje predstavljaju etničke manjine kritikovale su većinske partije zbog toga što se nisu konsultovale sa njima o važnim političkim pitanjima, kao što je Nacrt zakona o ratnim vrednostima Oslobođilačke vojske Kosova i odluka iz 2018. godine da se uvede carina od 100 odsto na uvoz

robe iz Srbije i Bosne i Hercegovine. Parlamentarci Srpske liste su zbog odluke o taksama u suštini bojkotovali učešće u skupštinskim postupcima u 2018. i 2019.

Deo 4. Korupcija i netransparentnost vlasti

Zakon propisuje krivične sankcije za korupciju zvaničnika, međutim vlada nije sprovela zakon efikasno. Zvaničnici su ponekad bili uključeni u korumpirane radnje nekažnjeno. Nepostojanje efikasnog sudstva i opšta slabost u vladavini prava doprineli su ovom problemu. Slučajevi korupcije su rutinski bili podložni ponovljenim žalbama, a pravosudni sistem je često dozvoljavao da istekne rok zastarelosti bez suđenja na predmetima.

Korupcija: Agencija za borbu protiv korupcije i Kancelarija glavnog revizora delile su odgovornost na suzbijanju korupcije u vladi. STRK je podigao pet optužnica koje se odnose na korupciju. Mali procenat slučajeva korupcije koji su bili istraženi i za koje su podignute optužbe je za epilog imao osuđujuće presude.

Nevladine organizacije i međunarodne organizacije tvrdile su brojne neuspehe pravosudnog sistema da krivično goni korupciju, navodeći da je samo nekolicina slučajeva podnetih protiv visokih zvaničnika rezultiralo optužnicama. Izrečene kazne visokim zvaničnicima osuđenim za korupciju često su bile blage. Kosovski institut za pravo izvestio je da su osnovni sudovi tokom godine osudili dvojicu visokih zvaničnika za korupciju, ali da ih je apelacioni sud oslobodio krivice. U još četiri slučaja, apelacioni sud ukinuo je osuđujuće presude nižih sudova protiv visokih javnih zvaničnika optuženih za korupciju i vratio slučajeve na ponovno suđenje. Nevladine organizacije su izvestile da su optužnice često bile neuspešne jer su tužioci podnosili netačne optužbe ili su napravili proceduralne greške.

U najmanje četiri visoka slučaja korupcije, Vrhovni sud je utvrdio da su niži sudovi prekršili krivični zakon u korist optuženih. Tužilaštvo je iskoristilo vanredne pravne lekove da zatraži od Vrhovnog suda ocenu presuda nižih sudova u ovim predmetima. Prema zakonu, Vrhovni sud može samo da potvrdi povrede i ne može da preduzima kaznene mere protiv okrivljenih.

Policija je 9. oktobra uhapsila Hakija Rugovu, predsednika opštine Istok iz Demokratskog saveza Kosova (LDK) i jednog od zamenika lidera stranke, zajedno sa njegovim zamenikom i opštinskim državnim službenikom u okviru tekuće istrage korupcije. Nakon što je Rugova prvobitno pritvoren, sud je na kraju odredio Rugovi kućni pritvor u trajanju od 30 dana. Tri osobe optužene su za zloupotrebu službenog položaja, sukob interesa i falsifikovanje dokumenata u vezi sa ugovorom koji je opština dodelila bratu predsednika opštine. Rugovi je već bilo suđeno u odvojenom slučaju zbog optužbi za sukob interesa. U javnim komentarima, lider LDK Isa Mustafa tvrdio je da iza hapšenja stoje politički motivi, navodeći da je namera da se diskredituje Rugova i stranka i ukalja antikorupcijski dosije vlade koju je predvodio premijer iz LDK Hoti. Nekoliko pravnih komentatora smatralo je Mustafine komentare mešanjem u sudski proces.

Vlada je 19. oktobra naglo poništila odluku iz 2010. godine kojom se osniva operativna grupa za borbu protiv korupcije u okviru policije koja je podržavala rad STRK. Prema premijeru, prvobitna odluka je bila neustavna, ali očigledno nisu konsultovani ni STRK ni Ustavni sud po tom pitanju. Odluka nije koordinisana unutar vladajuće koalicije, niti sa međunarodnom zajednicom. Ministar pravde i razne međunarodne misije javno su kritikovale odluku. Mediji su komentarisali da je odluka usledila nakon hapšenja istaknutog gradonačelnika LDK (Rugove). Mediji su takođe primetili da je nekoliko tekućih istraga visokog profila operativne grupe uključivalo istaknute i politički izložene osobe, uključujući bivše zvaničnike vladajuće koalicije. Kosovski institut za pravo je odluku okarakterisao kao političku odmazdu s obzirom na istragu operativne grupe protiv zvaničnika LDK. Institut je dalje kritikovao smenu premijera Hotija s mesta generalnog direktora policije, direktora poreske uprave i direktora carine, tvrdeći da su ta otpuštanja izvršena bez dovoljne analize i transparentnosti i stvorila percepciju da je do njih došlo radi podrivanja institucija za sprovođenje zakona.

U septembru je nastavljeno suđenje bivšem ministru poljoprivrede Nenadu Rikalu i još sedmorici zvaničnika Ministarstva poljoprivrede optuženih u decembru 2019. za zloupotrebu položaja. Grupa je navodno zaobišla pravne mere i manipulisala postupkom dodele grantova ministarstva kako bi dodelila milione dolara

kompanijama u vlasništvu političkih saradnika. Zaključno sa novembrom, odluka suda i dalje nije bila doneta.

Prijavljivanje imovinske karte: Zakon obavezuje sve visoke javne funkcionere i članove njihovih porodica da svake godine prijave svoju imovinsku kartu i poreklo svoje imovine. Visoki funkcioneri moraju da prijave promene u imovinskoj karti kada stupaju i kada odlaze sa javne funkcije. Agencija za borbu protiv korupcije upravlja podacima, potvrđuje imovinske karte i objavljuje ih na svojoj veb-stranici. Organi vlasti mogu novčano da kazne funkcionere optužene za manja kršenja ove obaveze ili da im zabrani da obavljaju javnu funkciju u trajanju do godinu dana. Agencija za borbu protiv korupcije šalje žalbe po pitanju zvaničnika koji ne poštuju obavezu tužiocima, koji zauzvrat razmatraju krivične optužbe.

Deo 5. Stav vlasti prema međunarodnim i nevladinim organizacijama koje istražuju slučajeve navodnog kršenja ljudskih prava

Veliki broj domaćih i međunarodnih grupa u oblasti ljudskih prava generalno su radile bez vladinog ograničenja, istražujući i objavljujući svoje nalaze o slučajevima u oblasti ljudskih prava. Vlada je saradivala i ponekad reagovala na njihove stavove.

Vladina tela za ljudska prava: Ustav uspostavlja Instituciju ombudsmana kao nacionalnu instituciju za zaštitu ljudskih prava, zaduženu za praćenje, zaštitu i unapređenje prava i sloboda pojedinaca od nezakonitih ili nepropisnih radnji ili propusta javnih vlasti.

Institucija ombudsmana ima nadležnost da istražuje navodne povrede ljudskih prava i zloupotrebu vladinih ovlašćenja i postupa kao NPMM. Institucija ombudsmana je primarna institucija odgovorna za nadgledanje pritvornih objekata. Na osnovu ovlašćenja koja joj je Skupština dala, Institucija ombudsmana može da podnese podneske prijatelja suda osnovnim sudovima u predmetima povezanim sa ljudskim pravima. Takođe daje preporuke o usklađenosti zakona i ostalim podzakonskim i upravnim aktima, smernicama i praksama.

Deo 6. Diskriminacija, društvene zloupotrebe i trgovina ljudima

Žene

Silovanje i nasilje u porodici: Zakon kriminalizuje silovanje svih lica, ali se konkretno ne bavi pitanjem silovanja srodnika ili supružnika. U skladu sa zakonom, za silovanje je zaprećena zatvorska kazna u trajanju od dve do 15 godina. EULEX je primetio da su sudovi često u slučajevima silovanja primenjivali kazne koje su daleko blaže od zakonskog minimuma, a da su organi za sprovođenje zakona retko preduzimali korake da zaštite žrtve i svedoke. Štaviše, apelacioni sud je te kazne često dodatno smanjivao. Kancelarija za pomoć i podršku žrtvama tužilaštva prijavila je povećan broj slučajeva nasilja u porodici tokom godine i to sa 946 slučajeva u 2019. na 1145 slučajeva zaključno sa oktobrom. Seksualno nasilje i silovanje koje se događa ili unutar ili van porodice ili domaćinstva žrtve retko prijavljuju često zbog socijalne stigme ili nepoverenja u organe vlasti.

Zakon prepoznaje rodno zasnovano nasilje kao oblik diskriminacije, ali nedostaje definicija rodno zasnovanog nasilja za upotrebu u krivičnim i građanskim postupcima. Organizacije za ženska prava održale su protest u junu da bi skrenule pažnju na razlike između osumnjičenih za porodično nasilje koji su uglavnom zatvoreni, i osumnjičenih za seksualno zlostavljanje koji su često pušteni. Grupe su zahtevale da se pravosudni službenici podjednako odnose prema obe vrste krivičnih dela.

Kancelarija za pomoć i podršku žrtvama tužilaštva je pomogla da se obezbedi pristup pravdi žrtvama svih krivičnih dela s posebnim fokusom na žrtve nasilja u porodici, trgovine ljudima, zlostavljanja dece i silovanja. Pored toga, svako tužilaštvo ima tužioca koji je specijalizovan za rad na slučajevima nasilja u porodici. Ovi tužioci mogli bi da primene alate za procenu rizika da bi izbegli budući rizik zlostavljanja žrtve i omogućeno im je da preporuče oštrije kazne recidivistima i prekršiteljima zaštitnih naloga.

Policija je istražila slučajeve nasilja u porodici pre nego što ih je predala tužiocima koji odlučuju o podizanju optužnice. U prvoj polovini godine, tužilaštvo je

ekspeditivno obradilo slučajeve nasilja u porodici i optužnice. Međutim, stopa krivičnog gonjenja bila je niska, a kazne su obično smanjivane nakon žalbenog postupka. Službenici za podršku i pomoć žrtvama i posmatrači u sudovima tvrdili su da su tužioc i sudije favorizovale ujedinjene porodice u odnosu na zaštitu žrtve, dok su nalozi za određivanje mere zaštite od nasilja u porodici ponekad dozvoljavali učiniocu da ostane u porodičnom domu dok slučaj čeka rešavanje. Kazne su se kretale od sudskih opomena do zatvorske kazne u trajanju do pet godina. Kriminalizacija nasilja u porodici u aprilu 2019. godine bila je praćena povećanim brojem hapšenja, krivičnih gonjenja i osuda za to krivično delo. Osnovni sud u Prištini održao je ročišta preko interneta za slučajeve nasilja u porodici u skladu sa vladinim merama protiv kovid-19 pandemije.

Osnovni sud je u septembru smanjio doživotnu kaznu zatvora Pjeteru Ndrecaju za ubistvo na 24 godine zatvora nakon što je Vrhovni sud vratio slučaj na ponovno suđenje. Ndrecaj je proglašen krivim za ubistvo svoje bivše supruge i devetogodišnje ćerke u 2018. godini. Prvobitnu kaznu suda od 24 godine produžio je 2019. godine Apelacioni sud koji je utvrdio otežavajuće okolnosti koje osnovni sud nije uzeo u obzir. Bivša supruga Ndrecaja je tražila pomoć dolazeći u policijsku stanicu u Đakovici nekoliko sati pre ubistva, ali policija nije uspela da pronađe Ndrecaja pre nego što su se desila ubistva. Kao rezultat, tri policajca dobila su petomesečne suspenzije zbog „zloupotrebe službene dužnosti“.

Vlada je licencirala i podržala 10 NVO-a da pomognu deci i ženama koje su preživele nasilje u porodici. Vlada je uvela posebnu budžetsku stavku za finansijsku podršku prihvatilišta/sigurnih kuća rešavajući dugoročni problem finansiranja. I NVO i prihvatilišta izvestili su o blagovremenom prijemu finansijskih sredstava.

Kabinet premijera održao je komisiju za prepoznavanje i obeštećenje žrtava seksualnog nasilja tokom rata. Više od 800 žena je od 2018. godine dobilo penzije koje je dodelila komisija. STRK je dodelilo jednog tužioca za slučajeve seksualnog nasilja tokom rata. Policija je imala jedinicu za slučajeve ratnih zločina, uključujući slučajeve seksualnog nasilja tokom rata.

Seksualno uznemiravanje: Zakon definiše seksualno uznemiravanje u građanskom postupku. Krivični zakonik predviđa zatvorske kazne kao uvećane kazne za seksualno uznemiravanje najosetljivijih žrtava i u slučajevima kada je postupak pokrenut na zahtev žrtve. U slučajevima kada je krivično delo izvršeno upotrebom oružja, zatvorska kazna može da se kreće u rasponu od jedne do pet godina. Nevladina organizacija Mreža žena Kosova izvestila je da je sprovođenje zakona o seksualnom uznemiravanju otežano loše definisanim postupcima za podnošenje žalbi na uznemiravanje i nedostatkom jasnosti u vezi sa tim koja vladina tela treba da primaju ove žalbe.

Prema navodima organizacija za prava žena, uznemiravanje na radnom mestu u javnom i privatnom sektoru i javnim institucijama visokog obrazovanja je bilo uobičajeno.

Prinuda u kontroli stanovništva: Nije bilo izveštaja o prinudnom abortusu ili nedobrovoljnoj sterilizaciji od strane vladinih organa vlasti.

Diskriminacija: Zakon propisuje da i žene i muškarci imaju isti zakonski status i prava. Zakon propisuje jednaku platu za jednak rad. Zakon propisuje da partneri u bračnim i vanbračnim zajednicama imaju ista prava da poseduju i naslede imovinu, ali muškarci su bili ti koji su obično nasleđivali porodičnu imovinu i drugu imovinu. U retkim slučajevima, udovice kosovske Albanke, posebno u seoskim područjima, rizikovale su da izgube starateljstvo nad svojom decom zbog običaja koji traži da se deca i imovina prenesu na porodicu preminulog oca, dok bi se udovica vratila u svoju porodicu po rođenju.

Relativno malo žena se nalazilo na pozicijama višeg nivoa upravljanja u preduzećima, policiji ili vladi. Mreža žena Kosova izvestila je da su žene često bile izložene diskriminatorskim praksama u zapošljavanju.

Zapošljavanje na osnovu rodno-polne pristrasnosti: Rodni srazmer dečaka i devojčica po rođenju bio je 108 dečaka naspram 100 devojčica. Vlada nije uvela praktične politike za podsticanje ravnopravnije rodne ravnoteže.

Deca

Prijava rođenja: Deca stiču državljanstvo po osnovu državljanstva roditelja ili samim rođenjem u zemlji uključujući i onu sa roditeljima čije državljanstvo nije dokumentovano. Oni koji nisu bili registrovani po rođenju su primarno bili iz zajednica Roma, Aškalija i balkanskih Egipćana. UNICEF je istakao da bi nepostojanje registracije moglo negativno da utiče na pristup socijalnoj pomoći, posebno za repatriranu decu. Deca koja nisu bila upisana smatrala su se da nisu imala državljanstvo.

Zlostavljanje dece: Krivični zakonik konkretno ne kriminalizuje zlostavljanje dece, već se bavi različitim elementima zlostavljanja dece, između ostalog u članovima o seksualnom zlostavljanju, silovanju, trgovini ljudima i dečjoj pornografiji, između ostalih. Kazne se kreću u rasponu od pet do 20 godina zatvora. Incidenti zlostavljanja dece bili su nepoznati zbog socijalne stigme i nedostatka pouzdanih podataka.

Zakon o zaštiti deteta stupio je na snagu u julu. Međunarodna nevladina organizacija Terre des Homme Kosovo pomogla je Ministarstvu rada i socijalne zaštite u izradi dodatnih zakona kao deo sveobuhvatnih mera za primenu. Zakon predviđa osnivanje kuća koje nude privremeno sklonište, zaštitu i hitnu pomoć deci žrtvama fizičkog ili seksualnog zlostavljanja i utvrđuje standarde za licenciranje i rad.

U julu 2019. godine silovan je i ubijen devetogodišnji dečak iz Kosova Polja. Dečakova majka je prijavila njegovo silovanje od strane osumnjičenog policiji pre ubistva, ali je osumnjičeni pušten nakon ispitivanja i nikada nije ponovo uhapšen. Šest meseci kasnije, dete je pronađeno mrtvo u Kosovom Polju. Tada je osumnjičeni uhapšen zbog silovanja i teškog ubistva. Nakon suđenja, policija i tužioci su započeli zajednički pregled svih postupaka i radnji u slučajevima zlostavljanja dece. Disciplinske istrage su pokrenute protiv dva tužioca koja su bila uključena u slučaj zbog sumnje da nisu uspeali da blagovremeno i efikasno reše navode zlostavljanja. Jednog od tužioca je disciplinovao Tužilački savet. Advokat za ljudska prava uzeo je slučaj i tražio je da se zvaničnici smatraju odgovornim zbog nečinjenja.

Dečji, rani i prisilni brakovi: Zakon dozvoljava licima da se venčaju sa navršениh 16 godina uz saglasnost roditelja. Iako ne postoje zvanični podaci o ranim ili prisilnom dečjim brakovima, to je bila uobičajena praksa u zajednicama Roma, Aškalija, balkanskih Egipćana i Goranaca. Na osnovu vladinog izveštaja čiji fokus je bio na ove zajednice, otprilike 12 odsto dece, uglavnom devojčica, stupe u brak pre navršene 15 godine života. Visoka stopa siromaštva u ovim zajednicama doprinela je ovoj stopi.

Seksualna eksploatacija dece: Zakon zabranjuje posedovanje, proizvodnju i distribuciju dečje pornografije. Za lica koja proizvode, koriste ili uključuju dete u pravljenje ili proizvodnju pornografije zaprećena je kazna zatvora u trajanju od jedne do pet godine. Distribucija, promovisanje, prenos, nuđenje ili pokazivanje dečje pornografije se kažnjava kaznom zatvora u trajanju od šest meseci do pet godina. Posedovanje ili nabavljanje dečije pornografije se kažnjava novčanom kaznom ili kaznom zatvora u trajanju do tri godine.

Minimalna zakonska starosna dob za saglasnost na seksualni čin je 16 godina. Silovanje maloletnog lica je krivično delo za koje je zaprećena kazna zatvora u trajanju od pet do 20 godina. Terre des Homme Kosovo izvestila je da su nacionalni mehanizmi za identifikaciju i upućivanje dece koja su ranjiva na seksualno iskorišćavanje neefikasni. Organizacija je primetila da su deca koja se prevoze iz Albanije da rade na ulici neadekvatno identifikovana kao potencijalne žrtve trgovine ili deca u riziku od trgovine. Opština Priština osnovala je posebnu radnu grupu namenjenu rešavanju ovih pitanja i pružanju zaštite i potrebnih usluga deci koja obavlja razne poslove na ulici.

Međunarodne otmice dece: Zemlja nije strana potpisnica Haške konvencije o građanskim aspektima međunarodne otmice dece iz 1980 godine. Videti *Godišnji izveštaj o međunarodnoj otmici dece od strane roditelja Državnog sekretarijata* na <https://travel.state.gov/content/travel/en/International-Parental-Child-Abduction/for-providers/legal-reports-and-data/reported-cases>.

Antisemitizam

Prema navodima Jevrejske zajednice na Kosovu u zemlji živi oko 50 jevrejskih porodica. Nije bilo prijava o delima antisemitizma.

Trgovina ljudima

Videti *Izveštaj Državnog sekretarijata o trgovina ljudima* na <https://www.state.gov/trafficking-in-persons-report/>.

Osobe sa invaliditetom

Ustav i zakon zabranjuju diskriminaciju prema licima sa fizičkim, čulnim, intelektualnim i mentalnim invaliditetom i garantuje jednak pristup obrazovanju, zapošljavanju i ostalim državnim službama i uslugama. Vlada nije efektivno primenila ove odredbe i lica sa invaliditetom su bila suočena sa diskriminacijom u pristupu obrazovanju, zapošljavanju i drugim državnim uslugama.

U decembru je NVO Udruženje paraplegične i paralizovane dece Kosova (Handi-Kos) predstavilo procenu zakonskih pripisa zemlje po pitanju invalidnosti na osnovu Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima osoba sa invaliditetom. U izveštaju se napominje da osnovne škole na Kosovu uglavnom nisu obezbedile adekvatan pristup za osobe sa invaliditetom, a unutrašnji dizajn objekata nije obezbedio jednak status dece sa invaliditetom sa vršnjacima. Izveštaj navodi da je ovaj nedostatak pristupa rezultirao da deca sa invaliditetom u većoj stopi napuste školu.

Zakon o zapošljavanju osoba sa invaliditetom navodi da će Ministarstvo rada i socijalne zaštite i Ministarstvo zdravlja uvesti posebno zakonodavstvo kojim se utvrđuje nivo radne sposobnosti osoba sa invaliditetom. Odsustvo ovog zakona direktno utiče na zapošljavanje osoba sa invaliditetom i jača postojeću socijalnu stigmiju oko invaliditeta.

Prema rečima HandiKos-a bilo je nedovoljno zdravstvenih i rehabilitacionih usluga, socijalne pomoći i pomoćnih aparata za osobe sa invaliditetom. Fizički prilaz javnim institucijama je i dalje predstavljao problem čak i nakon primene podzakonskih akata o pristupu zgradama i administrativne podrške. Handi-Kos je izvestio da je procenat opština koje poštuju odredbe o pristupu vladinim zgradama iz 2007. godine jednocifren.

Sama zgrada parlamenta nije bila pristupačna, a jednog poslanika u invalidskim kolicima kolege su morale da nose u skupštinsku salu. Slično tome, u opštini Suva Reka, osobe u invalidskim kolicima imale su pristup samo prizemlju opštinske zgrade, ali ne i spratovima u kojima su smeštene kancelarije predsednika opštine i direkcija. Mogućnosti obrazovanja za decu sa invaliditetom bile su ograničene. Prema Handi-Kos-u, približno 38 000 dece sa invaliditetom nije pohađalo školu.

Institucija ombudsmana je u avgustu objavila izveštaj u kome kritikuje nejednak pristup međugradskom prevozu slepih osoba, uprkos zakonskim zahtevima za takav pristup. Preporučio je smanjenje naknada za prevoz za osobe sa invaliditetom, rezervisanje dva mesta u javnom prevozu za putnike sa invaliditetom i obavezujući mesečni minimalni broj inspekcija o sprovođenju zakona za vozila gradskog i međugradskog javnog prevoza. Do danas nijedan subjekat ili organizacija nije reagovala na ovaj izveštaj.

Zakon uređuje prijem osoba u psihijatrijske ustanove i ustanove socijalne zaštite i štiti njihova prava unutar takvih ustanova, ali nije bio primenjen. Zemlji nedostaje odgovarajući sistem za klasifikaciju procedura, prijem i lečenje pritvorenika sa mentalnim invaliditetom. KRCT je opisao objekte mentalnog zdravlja kao objekte ispod standarda i generalno sa punim kapacitetom. KCRT je takođe primetio potrebu za dodatnim kapacitetima posebno za žene i maloletnike sa mentalnim invaliditetom. Institut za forenzičku psihijatriju imao je kapacitet od 36 kreveta, od čega 12 za psihijatrijske preglede i 24 za obavezno psihijatrijsko lečenje. Institut nema poseban deo za lečenje žena ili maloletnih lica. Bilo je slučajeva kada učinioci nasilja u porodici sa mentalnim invaliditetom nisu završili obaveznu psihijatrijsku negu, već su napustili ustanove zbog neadekvatne infrastrukture i kapaciteta.

KRCT je primetio da je nedostatak kapaciteta Instituta za forenzičku psihijatriju doveo do toga da su pritvorenici sa mentalnim invaliditetom upućivani u standardne kazneno-popravne centre, a ne u ustanove za mentalno zdravlje što je u suprotnosti sa domaćim zakonom i međunarodnim standardima.

Pripadnici nacionalnih/rasnih/etničkih manjinskih grupa

Društveno nasilje nastavilo se nad zajednicama kosovskih Srba i drugim zajednicama etničkih manjina, koje su sve takođe bile izložene društvenoj diskriminaciji i diskriminaciji u zapošljavanju.

Zajednica kosovskih Srba, njeni predstavnici, civilno društvo i međunarodna zajednica izrazili su zabrinutost zbog incidenata koji uključuju krađe, provale, verbalno uznemiravanje i oštećenje imovine kosovskih Srba, posebno povratnika u ruralnim područjima. Nevladina organizacija AKTIV prijavila je više od 20 incidenata između marta i juna usmerenih na kosovske Srbe, uključujući podmetanje požara, fizičke napade i pljačke. Između januara i oktobra, Ministarstvo za zajednice i povratak primilo je žalbe na 49 bezbednosnih incidenata koji su uticali na kosovske Srbe i povratnike. Na primer, Ministarstvo je 28. aprila izdalo saopštenje za javnost u kojem se osuđuje paljenje kuće u Cernici, a 27. maja izdalo je saopštenje za javnost u kojem se osuđuje kamenovanje povratničke kuće u Ljuboždi i fizički napad u Drenovcu. Ministarstvo je javno apelovalo na policiju da pojača patrole na kritičnim lokacijama i privede počinioce pravdi.

Predstavnici kosovskih Srba tvrdili su da je etnička mržnja bila ključni motiv za neke incidente, poput kamenovanja kuća povratnika, slučajeva podmetanja požara i grafita. Predstavnici su tvrdili da vlada nije adekvatno odgovorila na ove incidente. U nekim slučajevima policijske istrage rezultirale su hapšenjem počinilaca.

U oktobru su nepoznati počinioci navodno pucali na grupu mladih iz zajednice kosovskih Srba u seoskoj školi u Donjoj Brnjici u opštini Priština. U incidentu nije bilo povređenih. Prema izveštajima medija i mladih, počinioci su govorili albanski. Policija se saglasila da poveća prisustvo policije na tom području nakon sastanka

lokalnih kosovskih Srba, njihovih predstavnika, policije i KFOR-a održanog 4. oktobra. Policija je uhapsila jednu osobu u vezi sa incidentom.

Uznemiravanje kosovskih Srba pripadnika Kosovskih bezbednosnih snaga (KBS) od strane drugih etničkih Srba bilo je uobičajeno, mada je incidentima obično bilo teško ući u trag. Žrtve u većini slučajeva nisu prijavile incidente policiji zbog straha od eskalacije i odmazde. U junu je lokalni sud odredio 30-dnevni pritvor kosovskom Srbinu zbog uznemiravanja kosovskih Srba pripadnika KBS-a na društvenim mrežama. Prema tužilaštvu, žrtva je dobila preteće poruke nakon što je osumnjičeni objavio fotografiju žrtve u uniformi zajedno sa Ramušom Haradinajem, bivšim premijerom i komandantom OVK. Osumnjičeni je uklonio objavu, ali je žrtva nastavila da dobija preteće poruke. Kosovski Srbi, pripadnici KBS su takođe bili rutinski izloženi zadržavanju od strane srpskih vlasti na graničnim prelazima između Kosova i Srbije.

Ministarstvo odbrane i rukovodstvo KBS preduzeli su neke korake da zaštite pripadnike kosovske Srbe. Ovi koraci su uključivali bolje dokumentovanje incidenata, rutinske provere dobrobiti od strane komandanata i pokušaje da se poboljša odgovor policije i Kosovske obaveštajne agencije. Vlada je pokrenula kampanju regrutacije u KBS gde su lideri pojačali napore za regrutovanje manjina.

Pristup pravdi za kosovske Srbe poboljšao se zbog integracije pravosudnog sistema 2017. godine u četiri opštine na severu sa većinskim srpskim stanovništvom i integracije sudija kosovskih Srba i osoblja u druge osnovne sudove u zemlji. Sudstvu je izostalo finansiranje i podrška manjinama. Loš kvalitet ili kašnjenje prevoda u sudskim postupcima, veliki broj nerešenih predmeta na severu, neizvršenje sudskih odluka, ograničen broj osoblja iz manjinskih zajednica i nedoslednost prevoda zakonskih propisa na albanski i srpski jezik nastavili su da ugrožavaju propisno vršenje pravde za kosovske Srbe i ostale manjinske zajednice.

Zajednicama Roma, Aškalija i balkanskih Egipćana četo je nedostajao pristup osnovnoj higijeni, medicinskoj zaštiti i obrazovanju i u velikoj meri su zavisili od humanitarne pomoći za puki opstanak. Vlada je tim zajednicama počela da pruža hranu i higijensku pomoć početkom marta zbog ograničenja kretanja u vezi sa

kovidom-19. Predstavnici zajednica i civilnog društva izjavili su da je pomoć nedovoljna da zaštiti pripadnike ovih zajednica od izloženosti virusu i širenja virusa preko tradicionalnog rada na ulicama.

Kancelarija za pitanja zajednica pri Kabinetu premijera i Institucija ombudsmana uočili su diskriminaciju u zapošljavanju u javnom sektoru u skoro svim lokalnim i nacionalnim institucijama. Iako zakon propisuje da najmanje 10 odsto službenika na lokalnom i nacionalnom nivou budu iz manjinskih zajednica, njihova zastupljenost je ostala ograničena i generalno se odnosila na niže pozicije. Manje zajednice kao što su Goranci, Romi, Aškalije i balkanski Egipćani su bili posebno nedovoljno zastupljeni.

Zakon propisuje jednake uslove za svu školsku decu i priznaje učenicima iz manjinskih zajednica pravo na obrazovanje u javnim obrazovnim ustanovama na njihovom maternjem jeziku sve do kraja srednje škole. Ovaj zakon se nije primenjivao. Lideri zajednica Bošnjaka, Hrvata, Goranaca, Crnogoraca, Roma i Turaka su istakli da su njihovim zajednicama nedostajali udžbenici i ostali nastavni materijali na srpskom, bosanskom i turskom jeziku i da su se povremeno oslanjali na plan i program nastave i učenja na albanskom jeziku ili plan i program nastave i učenja sponzorisan od strane Srbije ili Turske za obrazovanje učenika.

Kancelarija poverenika za jezike je pratila i izveštavala o primeni zakonskih propisa koji daju jednaki status dvoma službenim jezicima u zemlji, albanskom i srpskom jeziku, kao i jezicima koji se koriste u službenoj upotrebi na lokalnom nivou, uključujući bosanski i turski jezik. Poverenik je izvestio da su opštinske uprave i centralne vladine institucije nedosledne u primeni odredbi zakona o nacionalnom jeziku, na primer, u pružanju prevoda vladinih izjava na srpski jezik, uključujući obaveštenja o vanrednim situacijama tokom pandemije kovida-19, žalbe na koje su ukazale grupe civilnog društva kosovskih Srba. Kancelarija poverenika za jezike takođe je izvestila da neuspeh u doslednoj primeni jezičkih zakona znači da je mnogim građanima uskraćen jednak pristup javnim službama, informacijama, zapošljavanju, pravdi i drugim pravima.

Kao problem takođe je navedeno nepostojanje prevoda na srpski jezik ili loš prevod brojnih zakona, javnih natpisa u javnim institucijama i u komunikaciji tokom sudskih postupaka. Vlada je da bi rešila ovaj problem usvojila u maju 2019. godine konceptni dokument sponzorisan od strane poverenika za jezike koji zahteva uspostavljanje vladine prevodilačke službe. Zaključno sa novembrom, služba nije bila uspostavljena.

Sudovi redovno nisu pružali odgovarajuće usluge usmenog i pismenog prevoda okrivljenima i svedocima iz manjinskih zajednica i nisu obezbedili odgovarajući prevod zakona i sudskih dokumenata kao što to propisuje zakon. Nevladina organizacija AKTIV iz zajednice kosovskih Srba izvestila je da su sudovi pripadnicima zajednice kosovskih Srba i drugih manjinskih zajednica svoje odluke, uključujući odluke o pritvoru i presudama slali na albanskom jeziku. AKTIV je naveo da je takva praksa sprečavala da pripadnici manjinskih zajednica ostvare pravo pravnim lekovima.

Amandmani na administrativne odluke dozvoljavaju Bošnjacima, Romima i Turcima da im se lična dokumenta izdaju na sopstvenom jeziku, ali su se manjinski predstavnici često žalili na loše postupanje javnih službenika i odlaganja u primeni.

Dela nasilja, kriminalizacija i ostale zloupotrebe učinjene zbog seksualne orijentacije i rodnog identiteta

Ustav i zakon zabranjuju diskriminaciju na osnovu seksualnog opredeljenja i rodnog identiteta u zapošljavanju, zdravstvenoj zaštiti i obrazovanju. Kada se motiv zločina bazira na rodu, seksualnoj opredeljenosti ili opaženoj povezanosti žrtve sa licima koja su meta takve netrpeljivosti, zakon smatra takav motiv kao otežavajuću okolnost.

Prema rečima nevladinih organizacija za ljudska prava, zajednica lezbijki, gejeva, biseksualnih, transrodnih i interpolnih osoba (LGTBI) suočila se sa otvorenom diskriminacijom u zapošljavanju, stambenim pitanjima, utvrđivanjem apatridije i u pristupu obrazovanju ili zdravstvenoj zaštiti.

NVO Centar za ravnopravnost i slobodu izvestio je da je društveni pritisak ubedio većinu lica koja pripada LGBTI zajednici da sakriju svoju seksualnu opredeljenost ili rodni identitet. Predstavnik je naveo da je policija bila bezosećajna na potrebe LGTBI zajednice. Centar je takođe primetio pojačane homofobne reakcije javnosti na društvenim mrežama od uvođenja mera vlade širom zemlje protiv pandemije kovida-19.

Policija je bila inkluzivna i prihvatila je LGBTI i druge manjinske zajednice u svojim javnim porukama, a visoki policijski zvaničnici učestvovali su u godišnjoj paradi ponosa. Opština Priština uspostavila je centar za LGTBI osobe izložene riziku.

Apelacioni sud je u avgustu 2019. godine potvrdio presudu osnovnog suda kojom se dozvoljava promena polnog obeležja na ličnim dokumentima sa ženskog na muški za državljanina koji živi u inostranstvu. Ukupno su dva građanina promenila lična dokumenta nakon dugotrajnih sudskih postupaka, dok zahtevi četiri građanina za promenu ličnih dokumenata nisu rešeni.

Premijer Hoti i predsednik Srbije Vučić potpisali su 4. septembra sporazume u kojima su se dve zemlje dogovorile da sarađuju sa stranim vladama na dekriminalizaciji homoseksualnosti u 69 zemalja u kojima se to smatra krivičnom delom.

Društvena stigma oko HIV-a i AIDS-a

Tokom godine nije bilo potvrđenih izveštaja o zvaničnoj diskriminaciji prema licima sa HIV/AIDS-om.

Deo 7. Prava radnika

a. Pravo na udruživanje i kolektivno pregovaranje

Zakon propisuje pravo radnicima da osnuju i da se pridruže nezavisnim sindikatima, kolektivno pregovaraju i stupe u štrajk odnosno obustave rad. Zakon zabranjuje diskriminaciju zbog sindikalne pripadnosti i povredu bilo kojih prava radnika zbog njihovih sindikalnih aktivnosti. Zakon propisuje povratak radnika otpuštenih zbog sindikalnih aktivnosti, uključujući u ključnim službama. Zakon se ravnopravno primenjuje na sve pojedince koji rade u javnom i privatnom sektoru uključujući evidentirane migrante i kućnu poslugu.

Vlasti nisu efikasno sprovele zakone o radu koji uključuje uredbe i administrativna uputstva koja uređuju radne odnose, uključujući prava na slobodu udruživanja i kolektivno pregovaranje. Prema navodima Udruženja nezavisnih sindikata Kosova (UNSK), resursi, inspekcije i korektivne radnje su bile neodgovarajuće, a kazne nisu bile srazmerne sa onima za slične povrede. Upravni i sudski postupci su bili zaobilazni i predmet dugih odlaganja ili uložених žalbi.

Poslodavci nisu uvek poštovali prava radničkih organizacija da se dogovaraju kolektivno posebno u privatnom sektoru. UNSK je prijavio da su mnogi poslodavci u privatnom sektoru u suštini ignorisali zakonske propise o radu.

UNSK je takođe istakao da su se nastavile poteškoće u formiranju sindikata zbog mešanja poslodavaca u udruženja radnika i unije posebno u sektorima bankarstva, građevinarstva i hotelijerstva. Predstavnici iz ovih sektora su anonimno rekli UNSK da su neki poslodavci koristili zastrašivanja da bi sprečili formiranje unija. Inspektorat rada je naveo da tokom godine nije dobio zvanične žalbe o diskriminaciji zaposlenih koji su pokušali da se učlane u sindikate. Međutim, Inspektorat rada nije bio u potpunosti funkcionalan zbog nedostatka budžeta i nedovoljnog broja osoblja. Osim toga, poslodavci nisu uvek poštovali prava radničkih organizacija i sindikata da se dogovaraju kolektivno ili da se umreže sa sindikatima van svoje organizacije, posebno u privatnom sektoru.

b. Zabrana prinudnog ili prisilnog rada

Zakon zabranjuje sve oblike dečjeg rada. Vlada nije na efikasan način sprovela zakon i zabranu prisilnog rada, uključujući prisilni dečji rad koji se javio tokom godine (videti Deo 7. c). Vladini resursi, uključujući pravne lekove, nisu bili dovoljni da se osigura poštovanje, da se identifikuju i zaštite žrtve i da se istraže tvrdnje prinudnog ili prisilnog rada. Inspekcija rada izvestila je da je sprovodila samo ograničene istrage za dela prisilnog rada. Retko su se primenjivale kazne, premda srazmerne onima za druga teška krivična dela.

Takođe videti *Izveštaj Državnog sekretarijata o trgovini ljudima* na <https://www.state.gov/trafficking-in-persons-report/>.

c. Zabrana dečijeg rada i donja starosna granica za zasnivanje radnog odnosa

Zakon zabranjuje sve najgore oblike dečijeg rada. Minimalna starosna dob za zaposlenje je 15 godina, pod uslovom da zaposlenje nije štetno i da ne ide na štetu pohađanja škole. Ukoliko postoji verovatnoća da posao može da ugrozi zdravlje, bezbednost ili moral mlade osobe, zakonska minimalna starosna dob je 18 godina.

Zakon o zaštiti deteta iz 2020. godine uvodi ključne standarde za zaštitu deteta objedinjujući sva ostala pravna i podzakonska dokumenta o toj temi. Predviđa dodatne kazne za formalne i neformalne poslodavce koji upošljavaju decu koje su srazmerne onima za slična krivična dela. Zakon ne rešava u potpunosti problem dečijeg rada, jer zakon ima malo uticaja na neformalnu ekonomiju.

Vlada nije efikasno sprovela zakon. Kazne su se retko primenjivale. Inspektori su odmah obavestili poslodavce kada su maloletnici eksploatisani ili su otkriveni da rade u opasnim uslovima rada. Dečji rad se uglavnom javljao u neformalnom sektoru. NVO *Terres Des Hommes (Zemlja ljudi)* je zaključno sa majem izvestila o slučajevima 116 maloletnika (105 kosovskih državljana i 11 maloletnika iz Albanije) koji rade u opasnim uslovima. Od tog broja, 73 su bila deca koja su se bavila prosjačenjem, 13 je radilo na ulici, a 14 u vađenju uglja.

Koalicija NVO-a za zaštitu dece je prijavila da su se deca koja rade u poljoprivrednom sektoru susrela sa opasnostima povezanim sa korišćenjem poljoprivrednih mašina. Koalicija je izvestila da je dečji rad u poljoprivrednim aktivnostima uporno bio tradicionalna aktivnost. Vladini centri za socijalni rad izvestili su da deca koja su bila uključena u poljoprivredne aktivnosti su primarno bila u neformalnom sektoru i da nisu bila sprečena da pohađaju školu. Iako je većina dece retko bila jedini glavni prihod svojim porodicama, dečji rad je služio kao glavni doprinos nekim porodičnim prihodima.

Deca u gradovima su često radila u različitim nezvaničnim gradnjama ili prodaji, kao što je prodaja novina, cigareta i dopuna telefonskih kredita na ulicama. Neka deca, posebno ona iz porodica etničkih manjina ili porodica koje primaju socijalnu pomoć bila su uključena u fizički rad kao što je premeštanje robe i skupljanje otpada na gomilama smeća radi prodaje.

Videti *Izveštaj Ministarstva rada o najgorim oblicima dečjeg rada* na <https://www.dol.gov/agencies/ilab/resources/reports/child-labor/findings/>.

d. Diskriminacija u pogledu zaposlenja i zanimanja

Zakon zabranjuje diskriminaciju u pogledu zaposlenja na osnovu rase, religije, nacionalnog porekla, pola, etničke pripadnosti, invaliditeta, starosne dobi, seksualnog opredeljenja, rodnog identiteta, HIV ili AIDS stanja ili političke pripadnosti. Vlada nije na efikasan način sprovela zakon, a kazne nisu bile srazmerne sa onima za slična krivična dela. Diskriminacija u pogledu zaposlenja i zanimanja na osnovu pola, rodnog identiteta, invaliditeta, veroispovesti, političke pripadnosti i manjinskog statusa se javljala u svim sektorima (Videti Deo 6).

Tokom godine UNSK je primio prijave od sindikata radnika i pojedinaca koji su takođe tvrdili diskriminaciju na osnovu članstva u sindikatu, starosne dobi i porodičnog stanja. UNSK i zvaničnici sindikata su primetili da je zapošljavanje, posebno u javnom sektoru često zavisilo od političkog statusa ili političke pripadnosti. Zvaničnici unije sindikata su prijavili ostala maltretiranja, uključujući

seksualno uznemiravanje na osnovu političke pripadnosti. UNSK je takođe prijavio slučajeve poslodavaca koji diskriminišu ženske kandidate tokom razgovora za posao i nezakonito otpuštaju žene zbog toga što su u drugom stanju ili što traže porodijsko odsustvo.

Zvaničnici Univerziteta u Prištini primetili su nedostatak prostora za molitvu u univerzitetskim prostorijama. Kosovski centar za mir izvestio je o nekoliko slučajeva učenica u Kosovom Polju i Đakovici kojima je uskraćen pristup osnovnoj školi zbog nošenja verske odeće.

e. Prihvatljivi uslovi rada

Minimalna zarada koju je odredila Vlada je bila viša od zvanične granice siromaštva.

Zakon propisuje da standardna radna sedmica ima 40 sati, zahteva periode odmaranja, ograničava broj redovnih radnih sati na 12 sati dnevno, ograničava prekovremeni rad na 20 sati sedmično i 40 sati mesečno, zahteva isplatu premije za prekovremeni rad i zabranjuje prekomerni obavezni prekovremeni rad. Zakon propisuje 20 dana plaćenog odmora godišnje za zaposlene i 12 meseci delimično plaćenog porodijskog odsustvovanja. Zakon propisuje zdravstvene i bezbednosne standarde i uređuje sve delatnosti u zemlji. Odgovornost za prepoznavanje nebezbednih radnih mesta snose radije stručnjaci za zaštitu na radu, nego radnici.

Inspektori Ministarstva rada su bili odgovorni za primenu svih standarda u oblasti rada uključujući one koji se odnose na plate, sate i zdravlje i bezbednost na radu. Vlada nije efektivno sprovodila zakona, a kazne nisu bile srazmerne sa onima za slične povrede. Broj inspektora je bio nedovoljan da odvrati povrede kako u formalnom tako i u neformalnom sektoru, a sprovođenje je dalje bilo prekinuto pandemijom kovida-19. Inspektori su ovlašćeni da vrše nenajavljene inspekcije i inciraju sankcije.

UNSK je naveo nepostojanje sudskog izvršenja, posebno u neformalnom sektoru, navodeći ograničenje resursa i kapaciteta unutar Inspektorata rada.

Prema navodima UNSK, poslodavci se nisu pridržavali standarda zvaničnih radnih sati koji pružaju jednake standarde zaštite za radnike u privatnom i javnom sektoru. UNSK je naveo da vlada nije imala praćenje i primenu posebno u pogledu u standardne radne sedmice i obaveznog plaćenog i neplaćenog prekovremenog rada. Mnogi pojedinci radili su duže radne sate u privatnom sektoru kao „poslovni odnos po slobodnoj volji“, bez ugovora o radu, redovne plate ili penzionog doprinosa. UNSK je prijavio da su poslodavci otpuštali radnike bez razloga što je u suprotnosti s zakonom i da nisu poštovali praznike radnika. Organizacije za prava žena su prijavile da se seksualno uznemiravanje i zlostavljanje javljalo na radnom mestu, ali da se nije prijavljivalo zbog straha od otpuštanja ili odmazde.

Zakon ne propisuje da radnici mogu da napuste radno mesto usled opasne situacije na radnom mestu bez ugrožavanja svoga zaposlenja. Prema navodima Ministarstva rada, neformalni dogovori na relaciji poslodavac-zaposleni mogu da reše pitanje kada i pod kojim okolnostima zaposleni može da napusti radno mesto zbog opasne situacije na radnom mestu, ali vlada nije pratila ove dogovore. Bilo je osam smrtnih slučajeva radnika kao rezultat neadekvatnih ili nebezbednih uslova rada tokom godine. Prema rečima stručnjaka, kršenje standarda u pogledu plate, prekovremenog rada, zdravlja i bezbednosti na radu je bilo zajedničko i za muškarce i za žene, kao i za strane radnike migrante, posebno za one koji su se susreli sa opasnim radnim uslovima i eksploatacionim radnim uslovima, kao recimo u građevini i poljoprivredi.

.